

**YÖNETİM ANLAYIŞINDA ORTAYA ÇIKAN FARKLILIKLARIN
PANDEMİ İLE MÜCADELEDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEFA YÜKSEK

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
ŞUBAT-2022**

**YÖNETİM ANLAYIŞINDA ORTAYA ÇIKAN FARKLILIKLARIN
PANDEMİ İLE MÜCADELEDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEFA YÜKSEK

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

**Danışman:
Prof. Dr. Cemal ALTAN**

**MERSİN
ŞUBAT-2022**

ÖZET

Virüsler, insan yaşamını olumsuz yönde etkileyen, hayatı durma noktasına getiren ve milyonlarca insanın ölmesine sebep olan canlılardır. Bu canlılardan biri olan ve adı Covid-19 olarak bilinen korona virüs günümüz dünyasında insanlığı derinden etkilemiştir. Bu derin etkilerin çoğunluğu hayatımızı olumsuz olarak etkilemiştir. Ancak olumlu etkilerinin de olduğu bilinmektedir. Devletlerin virüs ile olan imtihanı sürecin olumlu mu yoksa olumsuz mu geçtiğini bizlere göstermektedir. Güçlü bir devletin salgından en az zararla çıkması muhtemelken güçlü bir yapıya sahip olmayan devletin salgının yıkıcı gücü karşısında ezilmesi kaçınılmazdır. Öyle ki bu durum yalnızca güçlü devlet kavramıyla değil aynı zamanda devletlerin yönetim şekilleri ile de ilgilidir. Bu tezde, siyasal rejimin birbirinden farklı olduğu 8 ülkenin mevcut pandemi önlemlerinin güncel veriler ve literatür doğrultusunda genel olarak değerlendirilmesi yapılacaktır. Tez, pandemi ile mücadelede ülkelerin uygulamalarının nasıl farklılaştığını anlatır. Sonuçta hangi ülkenin hangi politikalarla, pandemi ile mücadelede ne kadar başarılı olduklarını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda daha başka nelerin yapılabileceğini ve ortaya çıkan olumsuz durumların nasıl bertaraf edilebileceğini kamu yönetimi perspektifi ile de ortaya koymak bu çalışmanın temel amaçlarından birisidir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Covid-19, Kamu yönetimi, Afet yönetimi, Salgın.

Danışman: Prof. Dr. Cemal ALTAN, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin

ABSTRACT

Germs are living creatures that affect life negatively, bring life to a standstill and cause death of millions of people. Corona virus, one of those creatures and known by Covid-19 deeply affected human beings in today's world. Many of those deep effects negatively affected our lives. But it is known that there are its positive effects. The virus exam of governments shows us if the process goes by positively or negatively. It is possible that a strong government may get out with the least damage in this epidemic, but it is unavoidable that a weak government may be crushed by this destructive power of epidemic. So this situation is not only related to the notion of strong government, but also it is related to the shape of government. In this thesis the available pandemic precautions of 8 countries with different political regimes are generally going to be evaluated by the direction of current data and literature. This thesis shows how different is the practices of governments in the struggle of epidemic. At last it is presented which country and which politics is successful in this process and how successful is. What else is going to be done in this process and how is going to be struggled with negative situations by the public administration perspective is one of the basic aims of this study.

Key Words: Pandemic, Covid-19, Public administration, Disaster management, Epidemic.

Advisor: Prof. Dr. Cemal ALTAN, Department of Public Administration, Mersin University, Mersin

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca benden yardımlarını ve katkılarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Cemal ALTAN'a, okumanın her daim güzel olduğunu benimseten, aydın fikirleriyle bana ışık veren sayın Doç. Dr. Esra DİK'e ve hayatım boyunca bana bilgilerini aktaran tüm öğretmenlerime, akademisyen hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca her daim arkamda durarak sonsuz desteklerini sunan anneme, babama, ablama, ağabeyime ve tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Yöntemi	5
1.2. Araştırmanın Soruları	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
2. TARİHSEL SÜREÇTE SALGINLAR	7
2.1. Salgınların Önemi	9
2.2. Salgınların Yönetimi	10
3. COVID-19 (KORONA VİRÜS)	11
4. COVID-19 PANDEMİSİNİN DÜNYA ÇAPINDAKİ YAYILIM SÜRECİ	13
5. ÜLKELERİN COVID-19 SALGININI YÖNETME STRATEJİLERİ VE KRİZ YÖNETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	22
6. COVID-19 PANDEMİSİNİN YÖNETİMİ: ÜLKE ÖRNEKLERİ	25
6.1. Amerika Birleşik Devletleri	25
6.2. Almanya	28
6.3. Birleşik Krallık	30
6.4. Çin	32
6.5. İran	35
6.6. İtalya	37
6.7. Rusya	38
7. TÜRKİYE	41
7.1. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı	47
7.2. Türkiye’de Salgın Yönetimi	48
8. ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRILMASI	50
9. SONUÇ	54
KAYNAKLAR	57
ÖZGEÇMİŞ	62

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Salgın Hastalıklar	8
Tablo 5.1. Covid-19 Salgınından Olumlu/Olumsuz Etkilenen Sektörler	24

KISALTMALAR

Kısaltma	Tanım
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
NATO	North Atlantic Treaty Organization
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
UNESCO	United Nations Educational Scientific And Cultural Organization
WHO	World Health Organization

1. GİRİŞ

Bu tez, dünyanın her yerine ulaşan ve hızla insanları etkilemeye devam eden virüsün ve gelecekte karşımıza çıkacak başka pandemilere karşı nasıl mücadele edilmesi gerektiği konularını oluşturmaktadır. Nüfusun hızla artması, hastalıkların daha dirençli olarak karşımıza çıkması gibi daha birçok nedenler yalnızca bugünü değil yarını da etkileyecek bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Bu çalışma, pandeminin yayılmasının en aza indirilmesi ve en az kayıpla bu krizin atlatılmasında ülkedeki yönetim stratejilerinin ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Çünkü pandemi öncesinde, sırasında ve sonrasında doğru stratejiler sağlanırsa, ihtiyaç duyulan hizmetlere erişim kolay, hizmetlerin sunumu etkin ve çıktısı verimli olacaktır. Çalışma, belirtilmiş olan bu sorunun araştırılması ve soruna yönelik farklı devletlerde farklı yönetim stratejilerinin ne tür alternatif çözümler ürettikleri üzerine odaklanmaktadır.

Pandemiler geçmişten beri karşımıza çıkan ve belli bir süre hayatı durdurma noktasına getiren olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber de hâlâ kesin bir çözümü olmayışı yönetimde farklı anlayışların da olması sürecin atlatılmasında çeşitlilik göstermiştir. Her ülkenin yapmış olduğu kriz yönelimli çalışmalar eksik olmuş ve bunun iyileştirilebilmesi amaçlanmıştır. Bu yüzden hipotezin sağlam bir yapıya bağlı kalması için salgının dünden bugüne olan kısmı ile yönetimde ortaya çıkan stratejik farklılıkların doğrultusunda ekonomi, sağlık, eğitim ve diğer faktörler çerçevesinde ele alınmak için seçilmiştir.

Öncelikle ilgili teorik çerçeve, kavramsal tanımlamalar ve karşılaştırılmalı yöntem stratejisi kullanılarak literatür incelemeleri ortaya konulmaktadır. Devamında alan araştırmasına yönelik ise literatür taraması, yayınlar, kurumlardan elde edilen resmi istatistikî veriler, medya taraması ve nitel yöntemler birlikte kullanılmaktadır.

İnsanlık tarihimizi derinden etkileyen doğal afetlerle birlikte beşeri afetler olarak nitelendirdiğimiz savaşlar ve salgınlar da vardır. Özellikle salgınlar belli bir bölgede etkisini gösterdiği gibi dünya çapında da etkilerini göstermiştir. Bunun sonucunda da milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir.

Dünya nüfusunun hızla büyümesine paralel olarak, hastalık çeşitliliğindeki artış, yönetsel açıdan sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İyi bir yönetim için daha etkin, daha verimli, daha yenilikçi ve ileri teknolojiye sahip yönetim stratejilerine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Problem çözümünde dikkate alınan noktalar, pandeminin yarattığı sorunlara yönelik alınan geçici önlemlerle beraber, vatandaşların da yönetime katıldığı, günden güne iyileşen ancak istikrar konusunda bir ivme yakalanamaması sonucunda etkin ve iyi stratejiler doğrultusunda, var olan kaynakları en verimli şekilde kullanmaya yönelik bir yönetim stratejisi kurmayı amaçlamaktadır.

Pandemi nedeniyle çeşitli sorunlar ortaya çıkmış ve çözüm bulunması gerekmiştir. Ortaya çıkan problemler içinde gelecek adına etkili adımlar atılmasının sağlanması amacıyla yönetsel açıdan yeni yönetim planlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Yaşanan durum sonucunda yapılan uygulamaların mevcut durumlarına bakıldığında birçok ülke, durumu en az zarar ile kapatma yolunda planlar uygulamıştır. Türkiye’de de yapılan uygulamalar etkili ve verimli olmuştur. Ayrıca zararın en az seviyede kalması ve sürecin başarılı bir şekilde sonuçlanması amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Dünyada örnek gösterilebilecek bir çalışma ve özveri ile bu süreç oldukça başarılı yönetilmiştir.

Günümüz dünyasında ortaya çıkan ve insan yaşamını belli bir süre duraklatma noktasına gelen ayrıca yönetsel anlamda birtakım sorunların ortaya çıkmasına sebep olan pandemi, farklı ülkelerde farklı stratejilerin ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Bu da ülkelerin strateji üretmede ne kadar büyük farklılıklar ortaya çıkardığını göstermektedir. Yaratılan yeni stratejilerde, öncelikle yönetim ile özel sektörün birbirinin tamamlayıcısı olması gerektiği, gelişen teknoloji sayesinde karşılaşılan sorunların çözümü ve hizmetlerin aktarımının gerçekleştirilecek duruma gelmesi amaçlanmış ve bunu sağlayacak yapının ise, “geleceğe hazır dünya” anlayışı olduğu ortaya konmuştur. Ortaya atılan bu kavramla, aslında bugünün yaşamından çıkartılan dersler ile geleceği inşa etmek; güvenlik, sağlık, ekonomi, yönetim gibi alanlarda toplumdaki problemlere çözüm sağlayacağı düşünülmekte ve bu konuda çalışmalar yapılmaktadır.

Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet (<https://sozluk.gov.tr>, 2020) olarak tanımlanan sağlık kavramı, sadece hastalık olarak ele alınmaktan çok bunun da üstünde bir bütün olarak ele alınmaktadır. Günümüzde insanlar çeşitli etkenler sonucunda hastalanmakta ve sonuçta hayatlarını kaybetmektedir. İnsanların ölümüne neden olan çok sayıda etkenler olabildiği gibi aynı zamanda bakteri ve virüsler de insan hayatını tehdit edebilmektedir. İnsan hayatını tehdit eden virüslerden biri de tezimin de aslında fikir kaynağı olan Korona virüs (Covid-19), hayatı durma noktasını getirmiştir. Resmi verilere göre her geçen gün dünyada ve Türkiye’de birçok insan hayatını kaybetmektedir.

Çin’in Wuhan kentinde 31 Aralık 2019 tarihinde ortaya çıkan ve 11 Şubat 2020 tarihinde WHO (World Health Organization) tarafından Covid-19 olarak adlandırılan virüs, gün geçtikçe hızla yayılmış ve bugün tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya çapında yaygın hale gelen ve insandan insana geçebilen bu virüsün yayılmasında yeterli önlemler alınamaması sonucunda küresel bir kriz doğmuştur. DSÖ Genel Sekreteri Tedros Adhanom yapmış olduğu açıklamasında, şu ifadelerle yer vermiştir:

Pandemi basit bir kavramın da ötesinde karmaşık bir anlama sahiptir. Bu kavram eğer yanlış anlamlarda kullanılırsa insanlar, korkuya ve endişeye kapılırlar. Bu durum hastalıkla

mücadele açısından daha fazla insanın ölmesine sebep olabilir. Bu yüzden ülkeler, kamu sağlığını korumak amacıyla ekonomik ve sosyal faaliyetleri insan haklarına saygılı olma çerçevesinde kısıtlamalıdır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51614548>, 2020).

Salgınların yayılmasının önüne geçilememesinde, devletlerin ve gelişen teknolojinin büyük payı vardır. Gelişen teknoloji ile özellikle hava yolu taşımacılığı hızlandı ve hastalık bir yerden bir yere kolayca yayıldı. WHO tarafından pandemi ilan edilmesiyle beraber ülkeler çeşitli önlemler almıştır. Çünkü devletler, pandemi durumları ile karşı karşıya geldiklerinde ekonomik, siyasal ve sosyolojik açıdan risk altında olmaktadır (Göktepe, 2020:630). Sağlık, eğitim, ekonomi, siyaset, tarım, turizm ve daha birçok alanda etkisini gösteren korona virüsü için uzun, orta ve kısa vadede çeşitli faaliyetler planlanmış ve ortaya konmuştur. Pandemi döneminin ne zaman biteceği belli olmadığı için bu planlar alanında uzman kişiler tarafından yapılmış ve bu konuda da eksik görülen alanlarda sık sık eklemeler yapılmıştır. Çünkü doğa, öngörülemez güçlerini sürekli olarak insanoğlunun karşısına çıkarmakta ve insanoğlunun içinde yaşamış olduğu doğal çevreyi salgın tehlikesi ile baş başa bırakmaktadır (Budak ve Korkmaz: 2020:63). Bu bakımdan Korona virüsü ne ilk salgın oldu ne de son salgın olacaktır. Bu da gözle görülemez canlıların insan sağlığını bozmasında büyük bir etkene sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan da bilim insanlarının araştırmaları bu virüsler konusunda kesin bir çözümün olmadığını bizlere belirtmektedir.

Pandemi gibi önceden tahmin edilemeyen afet durumlarında ülkelerin sürdürülebilirliği sağlamak için ve ortaya çıkan krizlerle baş edilebilirliğin ne ölçüde olduğunun analizi yapılarak, gelecekte meydana gelebilecek afet durumlarına karşı öneriler içeren çalışmalara ihtiyaç vardır. Benim bu tezde de bu çalışmalardan biri olma iddiasındadır. Çünkü sağlık sisteminin Amerika gibi özel sektöre bırakıldığı ülkelerde sağlık sistemi büyük zarar görmüştür. Bu durum aslında bizlere, yönetim alanındaki pratiksel eksikliğin küresel bir krizin oluşmasına yol açtığını göstermiş oldu. Türkiye’de insanlar burnu aksa dahi hastanelere akın ederken, Avrupa ve Amerika’da bu durum çok daha içler acısı olmuştur. Çünkü Avrupa ve Amerika’da hizmeti alan bedelini öder doğrultusunda hareket edildiği için insanlar hastalığa yakalanmamak için çok uğraşmışlardır. Ortaya çıkan salgının krize dönüşmesi sonucunda da bunun yönetilebilmesi için devletlerin yeni stratejiler bulması gerekmiştir. Çünkü salgın bir afet olarak kabul edilir ve bu durumda afetlerin yıkıcı gücünü kırmak için etkin bir şekilde mücadele edilmesi gerekir.

Covid-19 küresel çaplı bir krizdir. Bu kriz ile mücadelede ülkeler, geniş çaplı davranış değişikliği geliştirmek zorundadır. Bu yüzden pandemilerde en büyük sorumluluğa sahip olan sağlık sektöründe yönetim şu kurallar dâhilinde olmalıdır (Liang’dan akt. Yücesan ve Özkan. 2020:135):

- 1- Pandemi sürecinde öngörülü olma, birincil önlemleri alma.
- 2- Ortaya çıkan veya çıkacak olan olası durumlarla ilgili hızlı karar verme.
- 3- Kararları uygulama.

- 4- Elde edilen sonuç doğrultusunda değerlendirmeler yapma.
- 5- Değerlendirmeler sonucu ikincil önlem alma ve süreçlerini gerçekleştirme.
- 6- Normale dönüş için süreci planlama.

Virüsler çeşitli dönemlerde ortaya çıkmış ve birçok insanın yaşamının sonlanmasına sebep olmuştur. Aslında burada salgınların bir bölgede toplanmadığını aksine tüm dünyayı sardığını da görmekteyiz. Neticede herhangi bir yerde ortaya çıkan bulaşıcı hastalık, çeşitli taşıyıcılar vasıtasıyla tüm dünyaya yayılmış ve dünya nüfusunda çarpıcı bir azalmaya sebep olmuştur. Üstelik bu bulaşıcı hastalıkların aşısı bulunsa dahi günümüzde halen bu hastalıkların tamamen yok edilemediğini görmekteyiz.

İnsanların arasına sosyal mesafe konulmasını gerektiren; günlük rutin alışkanlıkların ve çalışma hayatının düzenini, eğitim, öğretim, turizm, ekonomi, ulaşım ve daha birçok anlamda olumsuz etkileyen, küresel çapta da insan sağlığını tehdit eden salgın, yeni değişimlerin başlatıcısı olmuştur (Arslan ve Karagül, 2020:3-4).

Yukarıda belirtildiği üzere salgın sadece sağlık sisteminde olumsuzluk yaratmamıştır. Siyasetten eğitime, sağlıktan uluslararası ilişkilere ve hatta ekonomiden gündelik hayata kadar her şeyi etkilemiştir. Bu bağlamda yapılmış olan her türlü plan ve çalışmalar gelecek olan ikinci bir salgın durumunda yöneticilere kolaylık sağlayacaktır.

Ülkelerin yönetsel açıdan farklı plan ve stratejiler geliştirmesi, toplumun ihtiyaçlarının kültürle yoğrulması ve ekonominin de canlılığı ile yapılabilmektedir. Çünkü toplum, yönetici tarafından her türlü anlamda yaşamını idame edebileceği güvenlik, eğitim ve sağlık gibi gerekli olan bileşenleri görmek isteyecektir. Yerel yönetim ve merkezi yönetimin gayreti ile bu durumdan en az zararla kurtulmak mümkün olabilir. Gelişen sanayi, teknoloji, turizm, sağlık ve eğitimde yaşanılması beklenen olumsuzlukları en aza indirmek ülkemizi yönetenlerin temel amacıdır. Bu çalışma, gelecekte görülebilecek salgın afetlerin yol açacağı zararların en aza indirilmesine ve eksikliklerin üstesinden gelerek hem ülkemizdeki yöneticilerin hem de diğer yöneticilere yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışma esas olarak 3 ana bölümden meydana gelmektedir: İlk bölümde tezimin de ana kaynağı olan Covid-19 virüsü anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise Covid-19 vakalarının en çok görüldüğü 8 ülkenin yapmış olduğu çalışmaları anlatılmıştır. Hangi ülkelerin daha başarılı olduğu ya da hangi ülkelerin pandemiyle mücadele konusunda hızlı davrandığı konuları gibi daha birçok konu ele alınmıştır.

Son bölüm olan üçüncü bölümde ise, ülkelerin genel anlamda bir değerlendirmesi yapılacaktır. Ayrıca bir pandemi durumunda etkin ve verimli kararların neler olduğu belirtilerek çalışma sonlandırılacaktır.

1.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın temel problematiğini; dünyanın dört bir yanına ulaşan ve hızla insanları etkilemeye devam eden virüsün, yıkıcı etkisinin azaltılabilmesi için nasıl mücadele edilmesi gerektiği konuları oluşturmaktadır. Nüfusun her geçen gün artması, hastalıkların daha dirençli olarak karşımıza çıkması, değişen iklim ve dünya, hastalıklar ile mücadelede büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan hastalıklar, yalnızca bugünü değil yarını da etkileyen bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Bu çalışma pandeminin yayılmasının en aza indirilmesi ve en az kayıpla bu krizin atlatılmasında ülkedeki yönetim yapılarının ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Pandemi öncesinde, sırasında ve sonrasında doğru kararlar alıp uygulanabilirse süreç kolay bir şekilde atlatılacaktır. Ancak doğru plan ve stratejiler yapılmazsa ihtiyaç duyulan hizmetlere erişim zor olacağından hastalık tüm sektörleri olumsuz yönde etkileyecektir. Çalışma, belirtilmiş olan bu sorunun araştırılması ve soruna yönelik farklı devletlerde farklı yönetim anlayışlarının ne tür alternatif çözümler ürettikleri üzerine odaklanmaktadır.

31 Aralık 2020 tarihinde ortaya çıkan ve insan yaşamını durma noktasına getiren korona virüs, yönetsel anlamda birtakım sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sorunların çözülebilmesi için ülkeler, farklı planlar ve stratejiler ortaya koymuştur. Ülkelerin yönetim biçimlerinin ve yönetim yapılarının strateji üretmedeki farklılıkları, sorunun çözülebilmesinde farklılıkların oluşmasına sebep olmuştur. Ortaya çıkan yeni stratejiler sayesinde devletler, olası bir kriz durumunda nasıl etkin ve verimli bir karar alınacağını ortaya koymuşlardır. Amaç ise, dünden ve bugünden çıkartılan dersler ile geleceği inşa etmek, toplumu ileriye taşımaktır.

Bu tezin amacı, olası bir kriz ya da pandemi dönemlerinde ortaya çıkan sorunların üstesinden gelmek için devletlerin nasıl mücadele ettiklerini ve ne kadar başarılı olduklarını ortaya koymaktır.

1.2. Araştırmanın Soruları

Pandemi ilan edilmesiyle beraber Covid-19 virüsü yıkıcı etkilerini her geçen gün arttırmıştır. Bu bakımdan da tezin kapsamını belirlemede şu sorulara cevap aranmıştır. Ülkelerin yönetim yapılarındaki farklılıkların Covid-19 ile mücadeledeki etkileri nasıl olmuştur? Pandemi dönemlerinde “kriz yönetimi” hangi ilkelerle yürütülmektedir? Bir Merkezîyetçi devlet ile bir adem-i merkezîyetçi devletin kriz yönetiminde yapmış oldukları çalışmalar aynı mı? Covid-19 ülkeleri ekonomik, sağlık, eğitim alanlarında ve sosyolojik bakımdan nasıl etkiledi? Yaşanan pandemi doğrultusunda yeni yönetim stratejilerine ihtiyaç duyuldu mu? Ülkelerin süreci yönetmelerindeki benzer ve farklı yönleri nelerdir? Tez bu sorular ışığında şekillenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünya nüfusunun hızla büyümesiyle birlikte hastalıklarda da artış gözlemlenmiştir. Hastalıkların çeşitlenmesi insan sağlığını her geçen gün tehlikeye sokmaktadır. Bu bakımdan devletler vatandaşlarını korumalı ve onların sağlığı için çalışmalar yapmalıdır. Covid-19 pandemisi milyonlarca insanın hasta olmasına ve binlerce kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Salgından kurtulabilmenin kesin bir çözüm yolunun olmamasıyla beraber devletlerin süreci yönetmedeki eksiklikleri virüsten etkilenme oranını arttırmıştır. Yönetimsel açıdan sorunların ortaya çıkması ve iyi bir yönetim için daha etkin ve verimli kararlar alınabilmesi için yeni yönetim stratejilerine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Pandemiye sebep olan salgının yaratmış olduğu sorunlara yönelik alınan geçici önlemler süreci yönetmede başarısız olmuştur. Bu yüzden de salgınlar ile mücadelede, var olan kaynakları en verimli şekilde kullanmaya yönelik bir yönetim stratejisi geliştirilmelidir. Pandemi nedeniyle çeşitli sorunlara çözüm bulunması ve geleceğe yönelik etkin adımlar atılmasının sağlanması amacıyla dünya, yönetimsel açıdan yeni planlara ihtiyaç duymaktadır.

2. TARİHSEL SÜREÇTE SALGINLAR

Salgın, bir hastalığın kısa zaman içerisinde ve kolay bir şekilde diğer canlılara bulaşmasıdır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Salgın>, 2020). Bir hastalığın bir bölgede veya toplulukta hızla yayılması sonucunda ve aynı zamanda birçok kişide görülmesi durumunda ortaya çıkan duruma salgın denilebilir. Tanımlarda da görüldüğü gibi salgın hastalıkların temel özellikleri belirli bir alan ve zaman içerisinde ortaya çıkması sonucunda çok sayıda insanı etkisi altına almasıdır.

İnsanların çevre ve doğa şartları üzerinde yaptığı bilinçsiz birtakım uygulamaların salgın hastalıklara davetiye çıkardığına tarihin her devresinde rastlanmaktadır (Temel, 2008:10). Bir salgının varlığını gösteren vakaların sayısı hastalık etkenine ve maruz kalan toplumun büyüklüğüne ve tipine göre değişir. Salgın, hastalığa neden olan mikroorganizmanın gücüne, üreme ve bulaşma hızına, bölgenin iklimine, toplumsal şartlara, bireylerin bağışıklık direncine bağlı olarak yayılım gösterir (Kaya, 2019:35). Salgınlar, toplumdaki güç dengelerinin değişimini göstermektedir. Yine aynı şekilde salgınlar, sınıf çatışmalarını ve toplumsal değişimlerin yansıtıcıları olarak da bilinmektedir. Bu bakımdan salgının olduğu yerlerde halk, farklı tepkiler göstermektedir.

Salgın hastalıklar, hem bireysel hem de toplumsal anlamda yıkıcı etkilere sahiptir. Salgının görüldüğü bir toplumda vakaların tespit edilmesi, iyileştirilmesi ve vaka artış hızını durdurabilmek yalnızca salgının kontrol altına alınması ile gerçekleşir. Salgınlar; siyasal otoriteleri zayıflatmakta, ticari faaliyetlere olumsuz durumlar yaratmakta ve sosyal hayatı felce uğratmaktadır (Dağlar'dan akt. Yolun, 2012:11). Bu yüzden pandemilerin toplumsal bir felaket olarak ele alınması gerekmektedir. Salgınlar, siyasi yapının bozulmasına, eğitimin aksamasına, ekonominin olumsuz etkilenmesine sebep olur. Bunun yanında toplumlararası ilişkileri de etkiler.

Salgınlar savaşlarda da büyük rol oynamıştır. Örneğin; Haçlı savaşlarını sıtma, Napolyon ordularının yaptığı savaşları tifo, Amerikan iç savaşının sonuçlarını belirlemede ise ishalin etkili olduğu bir gerçektir. 1860 yılında toplam nüfusu 32 milyon olan ABD dört yıllık iç savaşta nüfusunun yaklaşık iki yüz binini kaybetmiştir (Özdemir'den akt. Esgibay, 2019:3-4). Burada bahsi geçen savaşların sonucunun belirlenmesinde salgınların büyük bir rol oynadığı bilinmektedir.

Öte yandan bir hastalığın ya da etkeninin beklenmeyen boyutlara ulaşması ve tüm dünyaya yayılması salgına neden olur ve bu durum pandemi olarak tanımlanır. Başka bir tanımlamaya göre ise pandemi, bir hastalığın veya enfeksiyon etkenin ülkelerde, kıtalarda, hatta tüm dünyada geniş çapta yayılım göstermesidir (<https://covid19.saglik.gov.tr/TR->

66494/pandemi.html#:~:text=Bir%20hastalığın%20veya%20enfeksiyon%20etkeninin,DSÖ)%20tarafından%20pandemi%20ilan%20edilmiştir, 2020).

Geçmişten bugüne salgın hastalıklar pek çok insanın yaşamını etkilemiştir. Üstelik etkilemekle kalmamış ve yeni yapıların kurulmasına ve otoritelerin zayıflamasına sebep olmuştur. Bu sebepten ötürü, büyük pandemilerin iktisadi, toplumsal sonuçları bu tür felaketleri tarihsel boyutları ile ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (Dağlar'dan akt. Yolun, 2012:11). İlk çağlardan itibaren özellikle salgın hastalıklar milyonlarca insanın ölümüne, pek çok medeniyetin son bulmasına sebep olmuştur (Esgibay, 2019:91). Tarih boyunca milyonlarca insanın ölümüne neden olan salgın hastalıklar; toplumların nüfuslarını, ekonomilerini, yönetim biçimlerini, dillerini, zaferlerini, turizmlerini, sanatlarını, hatta yaşama ve sevmeye biçimlerini bile etkilemiş, toplumsal ilişkileri alt üst etmişlerdir (Nikiforuk'tan akt. Aydın, 2006:3).

Salgın hastalıkların tarihi çok eskidir. Geçmişten beri karşımıza çıkan ve çıkmaya da devam edecek olan salgınlar, insanlık tarihi açısından çok önemlidir. Çünkü salgına sebep olan mikropların insanlık tarihinden daha eski olduğu kabul edilmektedir (Kılıç, 2004:12). Salgınlar, kayıtlardaki ilk verilere göre M.Ö. 430'da Mora Savaşı'nda ortaya çıkmıştır (Özlü ve Öztaş, 2020:469). Aşağıdaki tabloda insanlık tarihini derinden etkileyen salgın hastalıkları görmek mümkündür.

Tablo 2.1. Salgın Hastalıklar

İSİM	ZAMAN DİLİMİ	TOPLAM ÖLÜM SAYISI
Antonine Vebası	165-180	5 Milyon
Japon Çiçek Hastalığı	735-737	1 Milyon
Justinian Veba Salgını	541-542	30-50 Milyon
Kara Veba	1347-1351	200 Milyon
Çiçek Hastalığı	1520'den beri	56 Milyon
Büyük Londra Vebası	1665	100.000
İtalyan Vebası	1629-1631	1 Milyon
Kolera Salgını	1817-1923	1 Milyon+
Üçüncü Veba	1885	12 Milyon
Sarı Humma	1800'ler	100.000-150.000
Rusya Gribi	1889-1890	1 Milyon
İspanyol Gribi	1918-1919	40-50 Milyon
Asya Gribi	1957-1958	1.1 Milyon
Hong Kong Gribi	1968-1970	1 Milyon
HIV-AIDS	1981'den beri	25-35 Milyon
Domuz Gribi	2009-2010	200.000
Sars	2002-2003	770
Ebola	2014-2016	11.000
Mers	2015'den beri	850
Covid-19	2019'dan beri	2.102.417 (13 Ocak 2021)

Kaynak: <https://www.visualcapitalist.com/history-of-pandemics-deadliest/>, 2020

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere milyonlarca insanın yaşamına son veren ve hayatı durma noktasına getiren salgın hastalıklar canlıları etkilemeye devam edecektir. Tabloda yer almayan ancak insanların hayatında olumsuzluklar yaratan salgınlar da vardır. Yani burada bahsedilenler önemli diğerleri önemsiz anlamına gelmemelidir. Çünkü salgın hastalıklar insan yaşamını durdurmakta ya da olumsuz sonuçlar doğurmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden salgın hastalıkların hepsi sağlık çalışmaları açısından çok önemlidir.

Hastalıklar, insanların ölüm nedenlerinin başında geldiği için tarihi biçimlendirmede önemli role sahiptirler (Diamond, 2010:287). Neticede ilk çağ ve orta çağ zamanlarında salgınlar milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuştur. Örneğin veba salgını, bir nükleer savaş kadar dehşet verici olmuş ve dünyada 60 milyondan fazla insanın ölümüne sebep olmuştur (Aydın, 2006:5). Tarihin; siyasal, askeri ve diplomatik konulardan ibaret olmadığını, salgın hastalıkların öneminin de tarih açısından ne kadar önemli olduğunu açık bir şekilde anlatmaktadır (Yolun, 2012:11).

Bill Gates'in 2015 yılında TED kanalında yapmış olduğu konuşmasında, salgınların savaşlara oranla daha fazla kişiyi öldürdüğünü ve bu duruma hazırlıklı olunması durumunda bunun daha kolay atlatılabilir olduğunu söylemiştir (https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready?language=tr, 2020). Salgın hastalıkların tarih boyunca karşımıza çıktığı bilinmeli ve bu konuda çalışmalar yapılmalıdır. Çünkü salgınlar hafife alınmayacak kadar tehlikelidirler. Salgına sebep olabilecek bakteri ve virüslerin yaşamının sona erdirilmesi için büyük bir gayretle çalışılmalıdır.

2.1. Salgınların Önemi

Salgınlar tarihin en eski zamanlarından beri insanları etkilemiş ve bu etkisini binlerce yıl sürdürmüştür. Bu yüzden salgın hastalıklar insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Salgınlar, kısa vadeli halk sağlığı sonuçlarının da ötesinde orta ve uzun vadede çok önemli toplumsal, ekonomik ve politik sonuçlar doğurmaktadır (Yıldız ve Uzun, 2020:9). Bu durum canlıların yaşamsal faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Dahası ise salgın hastalıkların canlıların yaşam alanlarına müdahale etmesidir. Oluşan salgın sonucunda canlılar evlerini, köylerini ve hatta ülkelerini terk etmek zorunda kalabilirler. Bu durumda salgınlarla mücadele edebilmek için büyük bir özveri ile çalışılmalıdır. Salgının yaratmış olduğu olumsuzlukların başında eğitim, sağlık, ticaret, turizm ve diğer hizmetler gelmektedir. Yani aslında salgının hayatımızda olmaması bizim normal bir hayat sürdürmemizi sağlar. Bu bakımdan salgınlar canlıların hayatı için büyük bir tehlike arz etmektedir.

Gelişen teknoloji ve küreselleşen dünya ile hastalıkların bir yerden bir yere taşınması kolaylaşmıştır. Ticaretin hızlanması ile hastalıklar bir yerden bir yere taşınmaktadır. Örneğin 19. Yüzyılda hızlı buhar gemilerinin kullanılmaya başlanması, Süveyş Kanalı'nın açılması gibi

nedenler, hastalık taşıyan virüslerin dolaşımını hızlandırdığı için büyük salgınlara sebep olmuştur (Özdemir, 2010:19). Günümüzde ise Covid-19'un tüm dünyaya yayılması buna örnek verilebilir. Tüm dünyaya yayılan ve binlerce insanı öldüren bu virüs, büyük sosyal yıkımlara ve ekonomik kayıplara neden olmuştur. Bu da bizlere, salgınların hayatımızdaki olumsuz etkilerini göstermektedir.

2.2. Salgınlara Yönetimi

Salgın hastalıklar, geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanların ölmesine sebep olmaktadır. Üstelik bu ölümler hem ulusun sağlığını hem de toplumsal güvenin yıkıcı etmenleri olmaktadır. Salgın hastalıkların yönetilmesi yalnızca tıbbi açıdan ele almakla mümkün olmamaktadır. Salgını başlı başına bir bütün olarak ele almalı ve mücadele kapsamında toplumu, siyaseti, ekonomiyi, sağlığı, demokrasiyi, refah seviyesini, eğitimi ve kültürü dikkate alarak mücadele edilmelidir. Bu dikkatin sonucunda merkezi yönetim güçlenmekte ve sağlık alanında teşkilatlanma görülmektedir.

Bir salgını kontrol altına almak için, ulusun sahip olması gereken 'tıbbi bilinç', bilgi, denetim ve kısıtlama (zorlama) içeren 'siyasal bilinç' ile desteklenmelidir (Küçük, 2020:707). Netice itibariyle salgını yönetmek yalnızca sağlık sisteminin olması ile değil aynı zamanda birçok sektörün eşgüdümlü çalışması ile sağlanmaktadır. Çünkü salgının yönetilebilmesi sağlıktan ekonomiye, siyasetten kültüre, tarımdan ticarete, turizmden eğitime, demokrasi kavramından sosyalizme kadar uzanmaktadır. Halkın sağlığı göz önünde olduğu için salgının yönetilmesi gerekmektedir.

Salgınlarla mücadele kapsamında öncelikle yapılması gereken salgın öncesi çalışmalar yapmak ile mümkün olmaktadır. Salgın öncesinde çeşitli plan ve stratejilerin oluşturulması, müdahale planlarının hazırlanması ve salgın konusunda çalışmalar yapacak bir kurulun oluşturulması gerekmektedir. Salgın durumu gerçekleştiğinde ise tüm olgular dikkatle incelenmeli ve çalışmalar yapılmalıdır. İhtiyaç analizinin yapılması, personelin yeterli sayıya ulaştırılması, sağlık ekipmanlarının tedariğinin sağlanması ve yönetim faaliyetlerinin diğer sektörler ile eş güdümlü olarak yapılması gerekmektedir. Bu bakımdan süreç bir bütün olarak ele alınmalıdır.

3. COVID-19 (KORONA VİRÜS)

Çin'in Hubei Eyaletine bağlı olan Wuhan'da, 31 Aralık 2019 tarihinde pandemiye sebep olan bir hastalık etkeni tespit edilmiştir. Hastalığın hayvan pazarlarındaki bir hayvandan insana bulaşmış olduğu düşünülmektedir. Bulaşıcı virüs, yaklaşık olarak 3 ay gibi kısacık bir süre içerisinde tüm dünyaya yayılmış ve tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bulaşıcılığın bu denli yüksek olması nedeniyle Mart 2020 tarihinde dünya çapında pandemi ilan edilmiştir. 21. yüzyıl salgınlarından biri olan Covid-19, son yüzyıl içerisinde Çin kaynaklı olarak dördüncü, korona virüs kökenli olmak üzere de üçüncü salgındır. 2002 yılında Çin'de ortaya çıkan SARS salgını ve 2015 yılında Suudi Arabistan'da ortaya çıkan MERS salgınıyla günümüzdeki COVID-19 salgını aynı kökene dayanmaktadır. Covid-19 salgını, 21. yüzyılın en çok can kaybına sebep olan hastalığı olarak kayıtlara geçmiştir.

Salgın bizlere, sınırlı olan kaynaklarımızın nasıl kullanılması gerektiğini tekrar tekrar göstermektedir. Gelişmiş ülkeler de dâhil olmak üzere bütün ülkeler hızla artmakta olan vaka sayılarına çözüm bulmakta ciddi sorunlar yaşamıştır. Kaynakların hızlı bir biçimde artırılması yoluna gidilmesi, sınırlı kaynak sorunuyla mücadele etmede en etkili yöntem olmakla beraber, özellikle salgın ve doğal afetler gibi olağanüstü zamanlarda, bu çözüm önerisi tek başına yeterli olmayabilir (Avcı, 2020:5). Bu yüzden de mevcut olan kaynakların daha etkin ve verimli olarak dağıtılması gerekmektedir. Covid-19'un tüm dünyaya yayılmasında; yeterince karantina önlemlerinin alınmamış olması, ulaşım ağlarındaki hızlı hareket ve bilinçsizlik büyük rol oynamıştır. Yönetimsel anlamda salgının ciddi olarak ele alınması gerekirken normal bir durum gibi görülmesi sonucunda salgın dünyaya hızla yayılmış ve dünyayı etkisi altına almıştır. Sağlık sisteminde meydana gelen bu yıkıcı durum, birçok ülkenin sağlık sistemlerinin çökmesine sebep olmuştur (Yücesan ve Özkan, 2020:135). Çünkü hastalanan her bireyin hastaneye akın etmesi sonucunda ortaya bir krizi durumu çıkmıştır. Bu durumda sıkıntılar da baş göstermeye başlamıştır. Bu sıkıntıların başında; krizin yönetilememesi, sağlık ekipmanlarının yetersizliği, acil durum eylem planlarının eksik olması, ekonomik gücün yetersiz kalması ve personelin eksik olması gelmektedir. Ancak küresel çapta ortaya çıkan bu kriz durumunu atlatmak için de her geçen gün yeni adımlar atılmıştır.

Toplumsal bir afet olarak karşımıza çıkan salgınlar, toplumların hafızasından silinmesi zor izler bırakmaktadır. Kişisel anlamda özgürlüğümüzü ve toplumsal hayatımızı kısıtlamakta ve bu durum her salgın döneminde karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden her daim amaç bunu en aza indirmek olmalıdır. Covid-19 salgınıyla ya da herhangi bir salgınla mücadele için; çözüm odaklı, etkin, verimli ve iyileştirici yönetim politikaları geliştirilmelidir. Her ülke kendi çapında sağlık ve ekonomi alanındaki kapasitesi doğrultusunda politikalar geliştirip birçok önlem almalıdır.

Covid-19 pandemisi, tüm dünyada sağlık sistemlerin işleyişinde sorunlar yaratmış ve sağlık sektörünü krize sokmuştur. Bu bağlamda lider kişilerin bu pandemi durumu karşısında bocalamasına sebep olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınlamış olduğu raporlarda belirtilen tavsiyeler doğrultusunda ülke liderleri/yöneticileri; eğitim, ekonomi, seyahat, sağlık, ticaret, ulaşım ve spor gibi daha birçok alanda çeşitli önlemler alıp uygulamışlardır (Acar, 2020:14-15). Ancak bu uygulamalar yeterli düzeye ulaşamamıştır. Bu yüzden de küresel çapta bir kriz durumu ortaya çıkmıştır.

İnsandan insana çok hızlı bir şekilde bulaşan bu virüs, çok sayıda insanı enfekte etmektedir. Korunma yolu ile bu virüsün etkilerini azaltmak, vaka ve ölüm oranlarını en az seviyede tutmak en temel görevdir. Alınan önlemler sayesinde hastalık etkeni olan virüs, ani bir şekilde çok fazla sayıdaki insanı etkileyemeyecektir. Bu etkilenmenin olmaması sonucunda da sağlık sisteminde aksamalar, zorlanmalar yaşanmayacaktır. Hastalık yapıcı bu virüsten korunmanın temel yolları vardır. Bunlar;

- El hijyeni,
- Çevre temizliği,
- Sosyal mesafe ve maske kullanımı,
- Karantina önlemleri,
- Sağlık çalışanlarının korunması,
- Hastaların izolasyon altında tutulması ve takip edilmesi,
- Yanlış veya eksik bilgilerden uzak durmak,
- Aşı'dır.

Covid-19 virüsünün ya da herhangi bir başka virüsün tamamen yok edilmesi söz konusu olamaz. Bu yüzden amaç aşısını/ tedavisini bulmak ve hastalık yapıcı organizma gün yüzüne çıktığında onu aşı ile yenmektir. Tek bir mikroskobik canlı tüm dünyaya yayılarak geri dönülmesi zor bir döneme soktuğu için onunla mücadele edebilmek için aşılardan olması gerekmektedir.

Dünyayı saran bu virüs için devletler aşı çalışmaları yapmıştır. Aşı çalışmaları yapan belli başlı ülkeler ve aşılardının isimleri; ABD (Pfizer, Moderna), Almanya (Biontech), Çin (Sinovac), Rusya (Sputnik V), Türkiye (Türkovac), Birleşik Krallık (Oxford-Astra Zeneca)'dır. Teknolojinin gelişmesi ve geçmişten edinilen tecrübelerin yardımıyla, aşılardan hızlı bir şekilde kullanıma sunulması sağlanmıştır.

4. COVID-19 PANDEMİSİNİN DÜNYA ÇAPINDAKİ YAYILIM SÜRECİ

Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan Covid-19 olarak adlandırılan virüs, ölümcül bir salgına yol açtı. Salgın din, dil, kültür, mezhep, ırk, renk tanımsızın yeryüzündeki bütün insanları etkilemiştir. Salgın kısa süre içerisinde dünyanın dört bir yanını sarmış ve binlerce insanın yaşamını yitirmesine sebep olmuştur. Ülkelerin Covid-19 salgınına karşı hazır olmaması, alınan tedbirlerde gecikmeler yaşanması, hastalığın bulaşma hızının yüksek olması gibi nedenler pandemiye neden olmuştur (Üstün ve Özçiftçi, 2020:144). Küresel olarak tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan salgın yalnızca sağlık alanında etkisini göstermemiştir. Eğitimden ekonomiye, turizmden siyasete ve daha birçok konuda etkisini yoğun bir şekilde göstermiştir. 13 Ocak 2021 itibariyle 221 ülkede görülen Covid-19 salgını, 92.925.062 kişiyi enfekte etmiş ve 2.102.417 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (<https://www.worldometers.info/coronavirus/worldwide-graphs/>, 2020). Bu süreç zarfında ülkeler uluslararası yıkıcı salgının potansiyel riskini azaltmak için çeşitli stratejiler ve planlar uygulamışlardır. Çünkü hastalıklara neden olan mikroorganizmaların yayılması, yol açabilecekleri hastalık ve ölümler ile salgın hastalıkların yayılması sonucu, oluşacak panik nedeniyle ağır sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Kılıç, 2020:19). Bu bakımdan devletler halkın güvenliğini sağlamak için çalışmalara başlamıştır.

Covid-19, hem insanların yaşamını hem de toplumların sosyo-ekonomik açıdan refah ve huzurunu etkilemiştir. Ortaya çıkan bu durum sonucunda salgın ile salgının ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik etkilerini, sosyal politika çerçevesinde incelenmesi gerekmektedir (Yavuz, 2020:182-183). Bu ağır durum ve panik durumunun olmaması için ya da en az seviyede olması için bazı ülkelerde kısmi bazı ülkelerde ise tam karantina uygulanmıştır. Pandemi ile birlikte mevcut durumda olan kronik rahatsızlıkların üzerine salgının da eklenmesi sonucunda gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelerin sağlık sistemlerinde olumsuz etkiler meydana gelmiştir.

Küreselleşen bir dünyada virüs de hızla yayılmış, zengin-fakir, genç-yaşlı demeden her kesimi hasta etmiştir. Özellikle ulaşım ağında yaşanan teknolojik gelişmeler salgının hızlı bir şekilde bütün dünyaya yayılmasına ve ülkeler için tehdit oluşturmaya sebep olmuştur. Salgın dönemlerinde sağlık sistemi ayrı bir önem kazanırken sağlık hizmetlerinin sürdürülebilmesi ve güvenliğin sağlanabilmesi açısından devlet, bütün salgınlarda tek başına ve en önde yer almaktadır. Bu yüzden de pandemilere karşı mücadelede devlete, merkezi ve eşsiz bir yapı olarak daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü ortada bir kriz durumu vardır ve kriz durumlarında otoritenin en kısa zamanda krizin hızlı değişen doğasına uygun karar alma faaliyetini yerine getirmesi gerekmektedir (Leblebici, 2014:459). Bu yüzden de yönetsel açıdan farklılıklar oluşmaktadır. Bu farklılıkların oluşmasında DSÖ Genel Sekreteri Tedros

Adhanom Ghebreyesus'un ifadesi büyük bir etki yaratmıştır. 11 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklama ise aşağıda görülmektedir.

Pandemi basit bir kavramın da ötesinde karmaşık bir anlama sahiptir. Bu kavram eğer yanlış anlamlarda kullanılırsa insanlar, korkuya ve endişeye kapılırlar. Bu durum hastalıkla mücadele açısından daha fazla insanın ölmesine sebep olabilir. Bu yüzden ülkeler, kamu sağlığını korumak amacıyla ekonomik ve sosyal faaliyetleri insan haklarına saygılı olma çerçevesinde kısıtlamalıdır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51614548>, 2020).

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere hassas bir denge kurulacak ve bu dengenin korunması için de ülkeler önlemler alacaktır. Pandemiye verilerin tepkilerin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği bu bakımdan çok açıktır. DSÖ'nün Covid-19'un başlangıcında etkili ve kapsamlı uyarılarda bulunmaması, Covid-19'un SARS ve MERS salgınlarında olduğu gibi bölgesel ölçekte kalacağını düşünülmesi, bazı ülkelerde sürecin başlangıcında gerekli tedbirlerin alınmamasına neden olmuştur (Aysan, 2020:676). Öte taraftan da İngiltere ya da İsveç gibi ülkelerin sürü bağışıklık stratejisi uygulaması virüsün hızla yayılmasına sebep olmuştur. Covid-19 ile mücadele kapsamında her siyasi rejimin benimsemiş olduğu politikalar birbirinden farklılık göstermiş olsa da bu, siyasal rejimlerin yapısı ile olduğu kadar, siyasal ve toplumsal kültür farklılıklarından da kaynaklanan bir durum olarak değerlendirilmektedir (Macar ve Asal, 2020:223). Aşağıda Covid-19 pandemisinin dünden bugüne olan gelişmeleri kronolojik şekilde verilmiştir.

31 Aralık 2019'da; Dünya Sağlık Örgütü, Çin'in Hubei eyaleti Wuhan şehrinde sebebi belirsiz zatürre vakaları, olduğunu bildirdi.

01 Ocak 2020'de; DSÖ, Olay Yönetimi Destek Ekibini topladı. Virüsün çıkış yeri olarak bilinen Wuhan'daki Deniz Ürünleri Toptancı Pazarı kapatıldı.

05 Ocak'ta; Dünya Sağlık Örgütü, ortaya çıkan bu yeni hastalığı salgın olarak adlandırdı.

07 Ocak'ta; Dünya Sağlık Örgütü, ortaya çıkan bu yeni hastalığın korona virüsten kaynaklandığını duyurdu. DSÖ virüse "2019-nCov" adını verdi.

10 Ocak'ta; Yeni virüsün SARS ve MERS gibi virüslere benzediği düşünülerek ilk rehber yayınlandı.

11 Ocak'ta; Çin, bulaşıcılığı yüksek olan virüsle ilgili genetik bulguları kamuoyuyla paylaştı. Ardından virüsten kaynaklı ilk ölümün gerçekleştiği haberini verdi.

13 Ocak'ta; Virüs ilk defa Çin dışına çıktı ve Tayland'da yeni virüs vakası görüldü.

15 Ocak'ta; Çin'e komşu olan ülkelerde de virüsün görülmeye başladığı anlaşıldı. Tayland ve Japonya'dan birer adet Covid-19 vakası açıklaması geldi. Hastalığa yakalanan kişilerin yakın zaman içerisinde Çin'in Wuhan kentine ziyarette bulunduğu açıklandı.

17 Ocak'ta; Wuhan'dan ikinci ölüm haberi geldi.

20 Ocak'ta; Dünya Sağlık Örgütü ilk Covid-19 raporunu yayınladı. Çin Ulusal Sağlık Komisyonu Başkanı Zhong Nanshan, hastalığın insandan insana bulaştığını belirtti.

21 Ocak'ta; ABD ve Güney Kore'de de ilk virüs vakaları görüldü.

23 Ocak'ta; 11 milyonun üzerinde insanın yaşadığı Wuhan kenti karantinaya alındı; Wuhan'a girişler ve çıkışlar kapatıldı. Dünya Sağlık Örgütü, yeni tip virüsün Çin dışındaki insanlara yayıldığına dair bir bulgunun olmadığı gerekçesiyle "Uluslararası Kamu Sağlığı Acil Durumu" oluşturmadığını açıkladı.

31 Ocak'ta; ABD, son 14 gün içerisinde Çin'e seyahat etmiş olan kişilere seyahat yasağı uygulayacağını açıkladı.

01 Şubat'ta; Çin'de vaka sayısı 12 bini aştı ve Türkiye Wuhan kentindeki vatandaşlarını tahliye etti.

02 Şubat'ta; Virüs kaynaklı ilk ölüm haberi Çin dışında Filipinler'de gerçekleşti.

05 Şubat'ta; The Diamond Princess isimli gemide pozitif vakaların çıkması sonucunda 3711 yolcu ve mürettebat Japonya'nın Yokohama kentinde karantinaya alındı.

07 Şubat'ta; Çin'i salgın konusunda uyarın ve virüsün ilk habercisi olan Dr. Li Wenliang, virüs nedeniyle yaşamını yitirdi. Çin halkı tarafından kahraman ilan edildi.

11 Şubat'ta; DSÖ tarafından hastalığa Covid-19 adı verildi. Covid-19 temelli ölüm haberi bu sefer Japonya'dan geldi. Kuzey Kore, uluslararası anlamda virüs kaynaklı haberleri paylaşmadı ve ülkeye gelen yabancı ziyaretçilere bir ay karantina uygulayacağını söyledi.

14 Şubat'ta; Afrika kıtasında hastalığın görüldüğü ilk ülke Mısır oldu. Asya kıtası dışından ilk ölüm ve Avrupa'daki ilk ölüm haberi Fransa'dan geldi.

17 Şubat'ta; Dünya Sağlık Örgütü, toplu olarak bir yerlerde toplanılmaması gerektiğini söyledi. Türkiye'de yerli tanı koyma kiti geliştirildi. Kit sayesinde 90 dakikada virüs teşhis edebilecek.

19 Şubat'ta; İran, ilk defa iki Covid-19 vakasını duyurdu ve bu bildirimden sonra her iki vaka da hayatını kaybetti.

22 Şubat'ta; Dünya Sağlık Örgütü, Covid-19'a karşı strateji toplantısı yapılmasının gerekliliğini vurguladı. İtalya'dan iki, İran'dan altıncı ölüm haberi geldi.

24 Şubat'ta; Avrupa'da İtalya, Ortadoğu'da ise İran en çok etkilenen ülkeler olarak liste başına yerleştiler.

27 Şubat'ta; Suudi Arabistan, Umre ziyareti için ülkeye gelmek isteyen turistlerin girişini durdurdu.

29 Şubat'ta; ABD, uçuş yasakları getirmeye başladı. ABD'den Covid-19 virüsü nedeniyle ilk ölüm haberi geldi.

03 Mart'ta; Dünya Sağlık Örgütü, tıbbi cihazların ve koruyucu kıyafetlerin eksikliğini gidermek amacıyla ürünleri imal eden üreticilere, üretimi arttırma çağrısı yaptı.

04 Mart'ta; UNESCO (United Nations Educational Scientific And Cultural Organization), üç farklı kıtadaki 22 ülkede okulların kapatıldığı duyurdu.

05 Mart'ta; Suudi Arabistan, ilk korona virüs vakasını açıkladı.

07 Mart'ta; Virüs 100 ülkeye yayılmış oldu. Dünya Çapındaki vaka sayısı 100.000'i aştı.

08 Mart'ta; İtalyan hükümeti, Lombardiya bölgesinde genel bir karantina uygulaması yapılacağını söyledi.

09 Mart'ta; 1100 vakanın görüldüğü Almanya'da, Covid-19 kaynaklı ve toplamda iki kişinin olduğu ilk ölüm haberi geldi.

10 Mart'ta; İtalya'daki karantina uygulaması bütün ülkeyi kapsayacak şekilde genişletildi.

11 Mart'ta; DSÖ tarafından dünya genelinde pandemi olarak ilan edildi. Türkiye'nin ilk Covid-19 vakası bugün görüldü. ABD, uçuş yasaklarına Avrupa'nın tamamını ekledi.

13 Mart'ta; Birleşmiş Milletler, Covid-19 ile mücadele kapsamı doğrultusunda Dayanışma Müdahale Fonunu duyurdu. DSÖ, toplamda 5 bin insanın hayatını kaybetmesi nedeniyle yeni pandemi merkezinin Çin yerine Avrupa olarak güncellendiğini duyurdu.

14 Mart'ta; İspanya'da, vaka sayısındaki inanılmaz artış ülkede karantina uygulamasının alınmasına sebep oldu. Almanya Covid-19'un yayılmasını önlemek amacıyla sınır kapılarını kapatma kararı aldı.

15 Mart'ta; ABD'de, toplu yapılması planlanan etkinliklerin iki ay boyunca yasaklandığı duyuruldu.

16 Mart'ta; Almanya ve Kanada, sınırlarını komşu ülkelere karşı kapattı. Fransa, zorunlu olmadıkça dışarı çıkılmaması gerektiğini vurgulayarak iki haftalık kapanmaya gitti.

17 Mart'ta; Avrupa Birliği, 30 günlük seyahat yasağını yürürlüğe koydu. Türkiye Covid-19 kaynaklı ilk can kaybını açıkladı.

18 Mart'ta; İtalya, Fransa ve İspanya'dan sonra Belçika, ülke genelinde karantina kararı aldı. ABD ve Kanada, ortak sınırlarında seyahat kısıtlaması kararını aldı. ABD borsası, iki haftalık süre içerisinde dördüncü defa işlem durdurdu. Avrupa, Covid-19 nedeniyle meydana gelen ölüm sayısında Asya kıtasını geçti. Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula Von Der Leyen, AB'nin Covid-19 ile mücadelede çok geç kaldığını söyledi.

19 Mart'ta; Virüsün doğduğu yer olan Çin'de, vaka bildirimi yapılmadı. Avustralya ve Yeni Zelanda'da, sınır kapılarının kapatılması kararı alındı. İtalya'da salgından kaynaklı meydana gelen ölüm sayısı 3.405 olurken Çin'i geride bıraktı. 147 vakanın görüldüğü Rusya'da virüs kaynaklı ilk ölüm haberi geldi. İran Sağlık Bakanlığı'nın yapmış olduğu açıklamada ülkede her 10 dakikada bir Covid-19'a bağlı bir can kaybının gerçekleştiğini açıkladı.

21 Mart'ta; Sri Lanka ve Ürdün'de, ülke geneli sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Wuhan kentinde yeni vaka bildirimlerinin olmaması nedeniyle bazı işletmeler açıldı. Ancak eyalet dışına seyahat etme yasağı kaldırılmadı.

22 Mart'ta; Singapur'dan korona virüs kaynaklı ilk ölüm haberi geldi ve Singapur seyahat kısıtlaması getirdi.

23 Mart'ta; Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık ve Güney Afrika'da sokağa çıkma yasağı uygulamasının planları açıklandı.

24 Mart'ta; Hindistan ve Mısır'da sokağa çıkma yasağı ilan edilirken, Fransa'da iki aylık olağanüstü hal ilan edildi. 2020 Tokyo Olimpiyatları, 2021 yazına ertelendi. Dünya Sağlık Örgütü, ABD'deki vaka artışının çok fazla olduğunu ve pandeminin yeni merkezinin ABD olmasından korktuğunu dile getirdi.

26 Mart'ta; G-20 Zirvesi telekonferans yoluyla gerçekleştirildi. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan ve diğer dünya liderleri dijital ortamda buluşarak, son gelişmelerin ışığında toplantıyı gerçekleştirdiler.

27 Mart'ta; İngiltere başbakanı Boris Johnson, Covid-19 virüsüne yakalandı. Durumu iyi olmayan Johnson 06 Nisan'da yoğun bakıma kaldırıldı ve 12 Nisan'da da hastaneden taburcu edildi.

30 Mart'ta; Nijerya ve Rusya'da, sokağa çıkma yasakları ilan edilirken İspanya, ABD ve İtalya'daki, vaka sayıları Çin'i geçti.

31 Mart'ta; Türkiye, Filistin ile dostluğunun pekişmesi amacıyla Gazze'de Dostluk Hastanesi'ni kurdu. Bu hastanede korona virüs salgınıyla mücadele sağlanacaktır. BM Genel Sekreteri "Covid-19 salgını, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana insanlığın karşı karşıya kaldı en büyük kriz" (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/bm-genel-sekreteri-guterres-kovid-19-salgini-2-dunya-savasindan-sonra-karsi-karsiya-kaldigimiz-en-zorlu-kriz-41483267>, 2021) olduğunu söyledi.

01 Nisan'da; Covid-19 ile mücadele kapsamında Türkiye, İspanya ve İtalya'ya sağlık malzemeleri yardımı yaptı. Bu yardımlardan dolayı NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Türkiye'ye teşekkür etti.

03 Nisan'da; BM Genel Kurulu, Covid-19 salgınına karşı küresel dayanışmanın sağlanması ve uluslararası işbirliğinin artırılması amacıyla karar aldı.

07 Nisan'da; İsrail'de, bayram dolayısıyla sokağa çıkmak yasak. Japonya'da vaka sayısındaki hızlı artış nedeniyle ülkede bir ay boyunca olağanüstü hal ilan edildi. Fransa'da ve ABD'de, günlük olarak en yüksek ölüm sayıları görüldü.

09 Nisan'da; Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından, Covid-19 nedeniyle, küresel ekonomik büyümenin negatif yönde olacağı açıklandı. Korona virüs salgını ile mücadele kapsamında Türkiye'nin yapmış olduğu yardımlar; Bosna Hersek, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya ve Sırbistan'a ulaştı.

11 Nisan'da; İran, devlet dairelerini açacağını duyurdu. Futbolda 2020 Uluslararası Şampiyonlar Kupası, Covid-19 salgını gerekçesi ile iptal edildi.

12 Nisan'da; ABD'de korona virüs ile mücadele kapsamında, halkın “evde kal” çağrısına uyması sonucunda ülkede hava kirliliğinin yüzde 30 azaldığı belirtildi.

13 Nisan'da; Korona virüs salgınına ilişkin açıklamalarda bulunan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, ülkede salgının yıkıcı etkiler bıraktığını ve durumun giderek kötüye gittiğini duyurdu.

14 Nisan'da; DSÖ tarafından, Afrika ülkelerine tıbbi malzeme yardımı yapıldı. İtalya'da mağazaların yavaş yavaş açılmasına izin verildi. ABD başkanı Trump, ABD'nin Dünya Sağlık Örgütü'nün görevini yerine getirememesini belirterek fon aktarımını durdurduğunu açıkladı. UNICEF, Covid-19 salgını nedeniyle kızamık aşısı kampanyalarının ertelenmesinin 117 milyon çocuğu etkileyebileceğini söyledi. Endonezya Devlet Başkanı Joko Widodo, korona virüs salgınıyla mücadele kapsamında ülkede ulusal afet kararı aldı.

15 Nisan'da; Dünya çapında toplam vaka sayısı 2 milyonu aştı. ABD ve Avrupa ülkelerinde sokağa çıkma yasaklarına karşı protesto gösterileri yapıldı. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Covid-19 salgınıyla mücadele kapsamında Pakistan'a 63 binin üzerinde maske, koruyucu ekipman ve temizlik ürünü gönderdi.

16 Nisan'da; Avrupa Birliği Komisyonu, İtalya'ya süreç boyunca gereken destekleri veremediklerini dile getirerek özür diledi. DSÖ Avrupa Bölge Direktörü Hans Kluge, diğer devletlere karşı yapmış olduğu tıbbi ekipman yardımları dolayısıyla Türkiye'ye teşekkürlerini iletti.

20 Nisan'da; Almanya'da, yasakların kısmen azaltılacağını ve küçük işletmelerin açılmasının kararı verildi. ABD, virüsün yıkıcı gücü karşısında zorlandığını ve işsizlik seviyesinin hızla artmasının sonucunda, ülkeye göçmen kabul etmeyeceğini açıkladı.

23 Nisan'da; ABD Başkanı Trump'ın, yapmış olduğu bilgilendirme konuşmasında, “dezenfektanı vücuda enjekte edin” demesi üzerine sağlık örgütleri, bu önerinin yanlış olduğunu ve asla dezenfektanı vücuda enjekte etmemeleri gerektiğini vatandaşlara söylemek zorunda kaldı.

24 Nisan'da; Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Ofisi, yeni bir rehber yayınlayarak alınan önlemlerin kademeli bir şekilde azaltılması gerektiğini ileri sürdü.

27 Nisan'da; Rusya'daki vaka sayısı, Çin'i aşarken DSÖ, pandeminin henüz bitmediğini söyledi.

28 Nisan'da; Türkiye'de, plazma tedavisinin denendiği ilk Covid-19 hastası iyileşti. Türkiye, Covid-19 ile mücadele kapsamında ABD'ye tıbbi yardım gönderdi.

30 Nisan'da; Güney Kore, yeni vaka bildiriminde bulunmadı. ABD'de işsizlik maaşı alabilmek için yapılan başvuru sayısı 30 milyonu aştı.

01 Mayıs'ta; Çin'de, parklar ve bahçeler sosyal mesafe kurallarına uyularak ziyaretçilere açıldı. Hindistan'da salgın önlemleri, sosyal mesafe kurallarına dikkat edilerek azaltılmaya başlandı.

03 Mayıs'ta; Afganistan Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Kabil'de salgının hızla yayılmasından dolayı endişe edildiğini açıkladı. Çin, ABD, İngiltere ve Almanya'da Covid-19'a yönelik aşı çalışmalarının deney aşamasında olduğu bildirildi.

05 Mayıs'ta; Birleşik Krallık, 30 binden fazla insanın ölmesinin sonucunda Avrupa'da en yüksek ölüm sayısına ulaşan ülke oldu.

06 Mayıs'ta; Polonya'da cumhurbaşkanlığı seçimleri ertelendi.

08 Mayıs'ta; Dünya Sağlık Örgütü, Afrika'da bu yıl içerisinde 83 bin ile 190 bin arası kişinin, Covid-19 sebebiyle ölebileceğini, yaklaşık 44 milyon kişinin de enfekte olabileceğini rapor etti (Budak ve Korkmaz, 2020:70).

11 Mayıs'ta; İngiltere, kısıtlamaların kademeli olarak azaltılacağını duyurdu. ABD'de, Covid-19 kaynaklı ölümlerin sayısı 80 bini aştı.

15 Mayıs'ta; Küresel korona virüs vakalarının sayısı 4,5 milyonu aştı.

20 Mayıs'ta; DSÖ, korona virüs vakalarında tek bir günde en fazla artışın olduğunu bildirdi. Tedros, "Son 24 saat içinde DSÖ'ye 106.000 yeni vaka bildirildi ve bu salgının başlamasından bu yana tek bir günde ortaya çıkan en büyük sayı (<https://edition.cnn.com/world/live-news/coronavirus-pandemic-05-20-20-intl/index.html>, 2020).

28 Mayıs'ta; DSÖ, Covid-19'un 24 Avrupa ülkesinde 159 binden fazla ölüme neden olduğunu söyledi.

01 Haziran; Türkiye normalleşme adımı olarak yasakların bir kısmını kaldırdı.

10 Haziran'da; Brezilya sadece son 5 günde 100.000'den fazla yeni korona virüs vakası kaydetti. Fransa'da azalan önlemlerin sonucu olarak vaka sayıları artış göstermeye başladı.

20 Haziran'da; ABD'de Covid-19 nedeniyle 119 binden fazla kişi öldü.

28 Haziran'da; İsrail'de ikinci Covid-19 dalgası başladı.

05 Temmuz'da; Japonya'da Covid-19 kaynaklı vaka sayısı 20 bini aştı. İran'da 24 saat içerisinde hayatını kaybedenlerin sayısı 163 olurken toplam ölü sayısı 11.571 oldu.

20 Temmuz'da; Avrupa Birliği liderleri, 858 milyar dolarlık bir korona virüs teşvik paketi üzerinde anlaşmaya vardı.

30 Temmuz'da; Birleşik Krallık, korona virüs vakalarında bir ay içinde en yüksek günlük artışı kaydetti. Çin, üst üste üçüncü gün 100'den fazla yeni Covid-19 vakası bildirdi.

10 Ağustos'ta; Hindistan'da vakalar 2 milyonu aştı. Fransa, yeni Covid-19 vakalarındaki artış nedeniyle bazı kalabalık caddelerde ve yoğun kamusal alanlarda maskeleri zorunlu hale getirdi.

24 Ağustos'ta; Güney Kore Devlet Başkanı, ülkenin ilk dalgadan daha kötü bir virüs kriziyle karşı karşıya olduğu konusunda halkını uyardı.

30 Ağustos'ta; Hindistan şu anda ABD ve Brezilya hariç diğer tüm ülkelerden daha fazla Covid-19 ölümü kaydetti. Japonya, 600'den fazla yeni Covid-19 vakası bildirdi.

10 Eylül'de; Dünya genelinde 28 milyondan fazla kişiye korona virüs bulaştı.

21 Eylül'de; Kanada'da Covid-19 vakaları arttı. Almanya başbakanı Merkel, korona virüsle mücadelenin küresel işbirliğine dayalı olduğunu söyledi.

28 Eylül'de; Covid-19 dünya çapında 1 milyon insanı öldürdü. DSÖ, düşük ve orta gelirli ülkelere hızlı Covid-19 testlerinin sunulması için anlaşmaya vardığını duyurdu.

06 Ekim'de; Çin ile DSÖ, Sinovac aşısının küresel çapta kullanımı görüşmelere başladı.

20 Ekim'de; Moderna, Pfizer ve FDA bir aşı komitesinin kurulması amacıyla toplanacak. Fransa'da korona virüs hastanelerine başvurular artmaya başladı.

30 Ekim'de; Belçika tekrardan karantinaya girmek için hazırlıklara başladı. ABD'de hasta sayısı 9 milyonu aşarken dünya çapında bu sayı 45 milyon oldu.

05 Kasım'da; ABD ilk kez bir günde 100.000'den fazla yeni korona virüs vakası kaydetti. Almanya, şimdiye kadarki en yüksek korona virüs vakası bildirdi ve bu sayı yaklaşık 20 bindir. Avustralya, toplamda 134 milyon olmak üzere 50 milyon doz daha Covid-19 aşısı temin etti.

15 Kasım'da; Japonya, üst üste üçüncü gün için rekor sayıda günlük Covid-19 vakası bildirdi. Çek Cumhuriyeti, Kasım ayının başından bu yana Covid-19 vakalarında düşüş olduğunu bildirdi.

30 Kasım'da; İtalya, Covid-19 acil durumuyla mücadele için 9,6 milyar dolarlık teşvik paketini onayladı. Endonezya, Covid-19 vakalarında şimdiye kadarki en yüksek günlük artışı bildirdi ve bu sayı 6.267'dir.

12 Aralık'ta; Güney Kore, pandemi başladığından bu yana en yüksek günlük Covid-19 vakasını kaydetti ve bu sayı 1.030'dur.

15 Aralık'ta; Çin'de üretilen Sinovac aşısı, halka yapılmaya başladı.

25 Aralık'ta; İngiltere, "yeni bir korona virüs türünden kaynaklanan artan risk" nedeniyle son 10 gün içinde Güney Afrika'da bulunan veya Güney Afrika'dan transit geçen herkese seyahat yasağı ilan etti.

30 Aralık'ta; Çin, 15 Aralık'tan bu yana 3 milyon doz korona virüs aşısı uyguladı. Dünya çapında Covid-19 nedeniyle hasta olanların sayısı 83.192.897'ye ulaştı.

05 Ocak 2021'de; Fransa'da 5.000'den fazla aşı yapıldı. Danimarka'da, İngiltere varyantının yayılmasını önlemek amacıyla sert önlemler alınmaya başlanmıştır. Almanya ulusal karantınayı uzatıyor ve kısıtlamaları sıkılaştırıyor.

13 Ocak 2021'de; Güney Afrika'da, 755 kişi hayatını kaybetmiş ve toplam ölen kişi sayısı 34.334'e ulaşmıştır. Türkiye'de ilk korona virüs aşısı (Sinovac) Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'ya yapıldı.

Yukarıdaki kronolojik sıralamada görüldüğü üzere her gün yeni bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan her durumu ele almak yerine tüm ülkeleri ilgilendiren, diğerlerine göre daha önemli olan olaylar ele alınmıştır. Kronolojik sıralama 13 Ocak 2021'de bitmiştir. Çünkü çalışmanın ana teması ülkelerin Covid-19'u yönetme stratejileridir. Bu bakımdan

çalışmada Türkiye daha detaylı ele alınacağı için Türkiye'deki ilk aşının yapılmasına kadarki olan süreci ele almış bulunmaktayım.

5. ÜLKELERİN COVID-19 SALGININI YÖNETME STRATEJİLERİ VE KRİZ YÖNETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2020 yılının en büyük küresel gelişmesi olarak tarihe geçen Covid-19 salgınının, insan sağlığı üzerindeki etkilerinin yanı sıra; devlet sistemleri, kamu politikaları, demokrasi ve güvenlik gibi konularda da etkisi vardır (Orçun ve Ayhan, 2020:5). Bu durumda salgın basit bir kavramdan ayrılıp daha karmaşık bir hale geçmiştir. Bu karmaşık durumun ehemmiyetle ortadan kaldırılması için yapılan plan ve stratejiler devlet yöneticilerinin krizi yönetebilmekteki etkinliğini ön plana çıkarmıştır. Devletler Covid-19 krizine, sınırlarını kapatarak ve sınır geçişlerini sınırlayarak, tıbbi malzeme ihracatını yasaklayarak, anayasal normları kişisel hakları sınırlayacak şekilde gözden geçirerek kamu sağlığı ve güvenliği adına sert önlemler aracılığıyla müdahale etmiştir (Valiyeva, 2020:392). Yapılan müdahalelerin halk tarafından benimsenip uyulması için de çeşitli reklam, afiş, rehber kitaplar ve bilgilendirici video görseller hazırlanmış ve halka sunulmuştur.

Covid-19 salgını, bireysel açıdan ciddi sorgulamalara yol açtığı gibi hem devlet yönetiminde hem de dünya siyasetinde birçok uygulamanın, stratejinin ve politikanın gözden geçirilmesine vesile olmuştur (Güder, 2020:185). Covid-19 başlangıçta bir sağlık sorunu olarak ortaya çıkmış, ancak ilerleyen süreçlerde ekonomik, siyasi, sosyal ve toplumsal kırılma noktalarını da tetikleyerek çok yönlü bir krize dönüştürmüştür (Oğurlu, 2020:793). Bu dönüşüm çeşitli sektörleri olumsuz yönde etkilemiş ve devletler krizi atlatabilmek için çalışmalarda bulunmuşlardır. Özellikle kriz dönemleri her zaman mevcut durumlara ve uygulamalara yeni bakış açıları geliştirmekle birlikte, ortaya çıkan yeni durumların yönetilmesi ve çözüm üretilmesini gerekli kılmıştır (Zülfikar ve Özmen, 2020:252). Covid-19 krizi, toplumun devlete duyduğu güven ve devletin kriz yönetiminde gösterdiği etkinliğin yakın ilişki içinde olduğunu göstermiştir (Çetinkaya, 2010:i). Covid-19 salgınının, pandemiye dönüşmesi sonucunda birçok ülke sınırlarını kapatarak virüsün girişini kısıtlamayı amaçlamıştır. Bu kapsamda sınırları kapatma, kısmi ve genel karantina önlemleri alma gibi tedbirler uygulanmıştır. Alınan bu tedbirler bakımından ülkeler arası seyahat etme özgürlüğü kesintiye uğramıştır. Öte yandan eğitimde yaşanan aksamaların giderilmesi amacıyla ülkeler, çeşitli çözüm yolları aramıştır. Bu çözüm yollarının en başında, eğitim ile ilgili materyallerin dijital ortamlara aktarılması sağlanmıştır. Ülkemizde eğitim bakımından okulların ve üniversitelerin tatil edilmesiyle birlikte eğitim kesintiye uğramış, ancak bunu telafi etmek amacıyla “Eğitim Bilişim Ağı (EBA)” sistemi kurulmuş ve uzaktan eğitim ile bu duruma çözüm bulunmuştur.

Covid-19 krizi, sağlık tabanlı, ekonomik, sosyal ve siyasi etkileri olan bir krizdir (Yorğun, 2020:100). Bu bakımdan devletlerin korona virüse karşı mücadelesinde, geçmiş tecrübelerden

hareketle toplumsal hareketliliği kısıtlama ve sosyal mesafe kurallarına uyma gibi temelde hareket özgürlüğünü kısıtlayıcı tedbirler uygulanmıştır. Virüsün yayılımını engelleyebilmek hatta sonlandırabilmek amacıyla vaka sayılarının çok olduğu ülkelerde hükümetler, ciddi kısıtlamalara gitmişlerdir. Bu kısıtlamalardan bazıları; zorunlu olmadıkları sürece dışarıya çıkma yasağı, 20 yaş ve altı ile 65 yaş ve üstü grubunda bulunan insanlar için sokağa çıkma yasağı, hafta sonları ve ulusal bayramlarda sokağa çıkma yasağı, çalışanlara evden çalışma imkânları getirmişlerdir. Alışveriş merkezlerinin kapanış ve marketlerin mesai saatleri konusunda sınırlamalar konulmuş, eğlence organizasyonları ve spor müsabakaları iptal edilmiştir.

Salgın hastalıkların tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Bu bakımdan salgın hastalıkları insanlık tarihinin gidişatını derinden değiştirebilme kudretine sahiptir (Yolun, 2012:132). Aynı şekilde günümüzde de yaşanmakta olan Covid-19 salgını, insanlık tarihinde şimdiden önemli bir yer edinmiş durumdadır. Yaşanan salgın karşısında sert toplumsal ve ekonomik önlemler alınmış olsa da tüm dünyada ciddi ekonomik sorunların doğmasına engel olamamıştır. Pandeminin özellikle ekonomik açıdan çöküntü yaratmaması için mali teşvikler ve politikalar uygulanmıştır. Salgının etkilerini en az seviyede tutmak için birçok ülkede çeşitli ekonomik, siyasal ve sosyal tedbirler alınmıştır. Tabi ki bu tedbirlerin öncelikli amacı, insan hayatını korumak ve ülke sağlık sistemlerinin çökmemesini sağlamak olmuştur (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020:5).

Covid-19 salgınıyla mücadelede ülkelerin içinde bulunduğu siyasi durum, ekonomi, coğrafi şartlar, idari ve teknolojik gelişmişlik ön plana çıkmış ancak hangi çözümün ne kadar etkili olabileceği konusunda belirsizlikler oluşmuştur. Ortaya çıkan belirsizlikleri iyi kavrayıp çözümünü bulabilen bazı devletler başarılı bir profil çizmiş, birçok devlet ise başarısız bir süreç geçirmiştir.

Korona virüsünün krizi sürecinde, ülkelerde yeterli sağlık altyapısının olmaması, ilaç ve aşının olmaması gibi nedenler krizin insan yaşamına olan etkisini arttırmakla birlikte ekonomik açıdan da gerilemenin azaltılması için bir takım önlemler alınmıştır (Oran, 2020:106). Bahsi geçen konu doğrultusunda tedbirlerin ehemmiyetli bir şekilde alınması önem arz etmiştir. Dünya çapında meydana gelen bu kriz durumu sonucunda Covid-19 pandemisini ciddiye almayan ülkeler ciddi zararlarla karşı karşıya gelmiş ve gelmeye de devam etmektedir. Tüm dünya bu salgını ortak bir tehdit olarak görüp, birlikte alınacak kararlar doğrultusunda üstesinden gelmeyi amaçlamış, ama başarılı bir sonuç ortaya koyamamıştır (Üstün ve Özçiftçi, 2020:146). Korona virüs krizinin yönetiminde uluslararası kuruluşlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları önemli bazı roller oynamıştır. Ancak asıl karar verici ve uygulayıcı kamu politikası aktörü olan hükümet olmuştur. Bu bağlamda salgının ortaya çıkardığı zararları en aza indirebilmek amacıyla devletler farklı çözüm stratejileri geliştirmişlerdir.

Temelde devletlerin uygulamaya çalıştığı politikalar ve stratejilerin ortak noktası ülkenin ve insanlığın geleceğini sağlamak olmuştur. Korona virüs ile mücadeledeki temel hedeflerden ilki virüsün yayılmasını yavaşlatarak sağlık sisteminin çalışmasını devam ettirmek. İkinci amaç, hastalık kaynaklı ölümleri en alt seviyede tutmak. Üçüncü amaç ise, ekonomik faaliyetlerin ve kamu hizmetlerinin zarar görmeden belli bir seviyede devam ettirilmesidir (Yıldız ve Uzun, 2020:33). Temel hedef ve amaçları gerçekleştirebilen ülkeler bu salgından en az zararla çıkmıştır. Bu yüzden güçlü devlet demek sadece askeri anlamda güç olarak değil, aynı zamanda kriz durumlarından en az zararla çıkmak anlamına da gelebilir. Kazanan ya da kaybeden bir devlet yoktur. Sadece daha az zarar gören ve çok daha fazla zarar gören devlet vardır. Ancak sektörel olarak salgından olumlu ya da olumsuz etkilenenleri görmemiz mümkündür. Aşağıda yer alan tabloda salgından olumlu/olumsuz etkilenen sektörler görülmektedir.

Tablo 5.1. Covid-19 Salgınından Olumlu/Olumsuz Etkilenen Sektörler

Olumlu Etkilenenler	Olumsuz Etkilenenler
Sağlık ve Kişisel Bakım	Eğitim
E-Ticaret	Ekonomi
Tıbbi Malzemeler	Havacılık
Uzaktan Çalışma	Turizm
Petrol ve Türevleri	Petrol ve Türevleri
Gıda Ürünleri	Tarım
Uzaktan Eğitim	Ruh ve Beden Sağlığı
Aşı Çalışmaları	Sosyal İlişkiler

Tabloya baktığımızda özellikle sağlık alanında olumlu gelişmeleri görmemiz mümkündür. Çünkü sağlık merkezli bir kriz durumu ortaya çıktı ve bu yüzden yatırımların büyük çoğunluğu sağlık sektörüne kaymıştır. Eğitim olumsuz etkilenirken uzaktan eğitimde olumlu ilerlemeler görülmektedir. Devlete olan güvenin, özellikle kriz dönemlerinde öneminin arttığı gözlemlenmiştir. Etkilenen sektörler çok daha fazla olmasına karşın belli başlı olanları tablolastırılmıştır.

Son olarak bahsi geçen bu tezde, korona virüs ile mücadelede ülkelerin virüse karşı mücadelesindeki farklılıklar ve performans açısından izlemiş oldukları kriz yönetebilme stratejileri irdelenmiştir. Korona virüse karşı mücadelede hangi yöntemlerin daha sağlıklı sonuçlar doğuracağının tam olarak bilinmemesi devletlerin bu kriz süreci içerisinde farklı stratejiler yürütmelerine ve farklı sonuçlar elde etmelerine sebep olmuştur. Çalışmada Türkiye'nin korona virüsle mücadele stratejisi özel olarak incelenmiştir.

6. COVID-19 PANDEMİSİNİN YÖNETİMİ: ÜLKE ÖRNEKLERİ

Birçok ülke COVID-19 pandemisinin kontrol altına alınması amacıyla salgının en başından beri çeşitli müdahalelerde bulunmuşlardır. Ülkelerin yönetim yapıları Covid-19 ile mücadelede ne kadar etkili oldu? Bu soru etrafında bu çalışmaya başlanmış ve cevaplar aranmaya çalışılmıştır. Geldiğimiz noktada yalnızca yönetim yapısının değil aynı zamanda gelişen dünya ve artan nüfusun da büyük bir önemi olduğunu görmekteyiz. Ele almış olduğum yönetim anlayışında farklılık gösteren 8 ülkede, pandeminin nelere sebep olduğu ve nasıl yönetildiğini çalışmada ortaya koymuş bulunmaktayım.

Farklı ülkeleri ele almamdaki temel amaç farklı yönetim yapılarının olmasıydı. Örneğin ABD, başkanlık sistemiyle yönetilen ve demokrasi kavramının en gelişmiş olduğu bir ülkedir. Almanya, hem federal bir yönetime sahip hem de Avrupa'da güçlü bir konumda yer almaktadır. Birleşik Krallık, dört farklı devletin tek bir devlet şeklinde yönetildiği ve monarşinin egemen olduğu üniter yapıdaki devlettir. Çin, âdemi merkeziyete dayalı, sosyalist ve demokrasi kavramının gelişmediği bir ülkedir. İran, devlet yönetiminde dini ön planda tutmakta ve Ortadoğu'da büyük bir güce sahip olan devlet olarak karşımıza gelmektedir. İtalya, Avrupa Birliği'nde yer alan, yürütme gücünün başbakan ve önderliğindeki hükümette bulunan parlamenter demokrasi ile yönetilen devlettir. Rusya, yarı başkanlık sistemiyle yönetilen dünyanın en geniş ülkesi olarak bilinen ve otoritenin baskın olduğu bir devlettir. Son olarak Türkiye ise, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile yönetilen demokratik ve laik bir devlettir. Çalışma, bu ülkeler ile sınırlandırıldığı gibi 13 Ocak 2021 tarihinde Türkiye'de ilk aşı yapılması sebebi ile de süreç kısmı sınırlandırılmıştır.

6.1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) çoğulcu demokrasiye dayalı, başkanlık sistemiyle yönetilen ve 50 eyaletten oluşan federal bir cumhuriyettir (<https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?0c27fee5-e889-4803-9453-6f1a9444d638>, 2020). Bu federal cumhuriyet ile yönetimin merkezi Washington DC'dir. Başkanlık sistemi gereği yasama, yürütme ve yargı organları birbirinden tam bağımsızdır. Ancak bağımsız olmasına rağmen bu güçlerin arasında "frenler ve dengeler" (checks and balances) sistemi yer almaktadır (Gözler, 2010:579). Bu denge mekanizmasını şöyle örneklendirebiliriz. Örneğin, Kongre yani yasama organı, yasa yapma gücüne sahiptir ancak, yürütme organı yani başkan herhangi bir yasayı veto edebilir ve onun bu eylemi de Kongre tarafından geçersiz kılınabilir. Başkan, ülkenin en yüksek yargı otoritesine hâkimleri atar, ancak atanan bu hâkimlerin Kongre tarafından onaylanması gerekmektedir.

Devletin yasama organı ABD Kongresi tarafından yürütülmektedir. Kongre çift meclis yapısına sahip olup Temsilciler Meclisi ve Senatodan oluşmaktadır. Temsilciler Meclisi (House of Representatives) 435 temsilciden oluşur ve bunların her biri bir kongre bölgesini temsil etmektedir. Görev süreleri 2 yıldır. Öte yandan senatoda 100 Senatör bulunmaktadır. Her eyaletten 2 senatör bulunur. Görev süreleri 6 yıldır. Her 2 yılda bir senatörlerin yaklaşık olarak üçte biri yeniden seçime tabi olmaktadır. Meclis ve Senato'nun her birinin kendine has güçleri vardır. Örneğin, Başkan tarafından yapılan çoğu atama Senato tarafından onaylanır. Gelir elde etmeyi amaçlayan tüm yasalar Temsilciler Meclisi'nden kaynaklanmalıdır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birleşik_Devletleri, 2020). Ancak herhangi bir yasanın onaylanması için önce Kongre'nin onayından geçmesi ve sonrasında Başkan tarafından imzalanması gerekir. ABD Anayasası, Kongre'ye çeşitli güçler vermiştir. Bu güçler; vergi koyma ve toplama, para basma, bilimin gelişmesini teşvik etmek, savaş ilan etmek, ordular kurmak ve onu idame ettirmek, milis güçlerini finanse etmek, Columbia Bölgesi için özel yasa yapmak ve kendisine ait bu güçleri uygulayabilmek için gerekli kanunları yapmaktır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birleşik_Devletleri, 2020).

ABD'nin yürütme organının başında başkan vardır. Başkan hem devlet başkanı hem de başbakandır, ayrıca Başkomutan ve baş diplomattır. Federal memurların atanması işlemini, senatonun onayı ile yapar ve senatonun onayına gerek olmaksızın görevden alabilir (Öztekin, 2003:342). Başkan, günümüzde yeryüzündeki herhangi bir kraldan/başkandan daha güçlü bir konumda yer almaktadır. Başkanlık seçimleri iki derecelidir. Seçim önce her eyalette, o eyaletin Kongre'deki temsilcisi kadar "ikinci seçmen" seçilir (Eroğul, 2016:60). Başkanlık görevi süresi 4'er yıldan toplam 2 defa seçilebilir. Amerika'da her başkanla beraber bir de başkan yardımcısı seçilmektedir. Başkan yardımcısı aynı zamanda senatonun da başkanı olmaktadır. Yürütme organı, Başkan ve Başkan'ın yetkilendirdiği kişilerden oluşmaktadır. Pandemi ile mücadele döneminin başlarında Donald Trump başkandı. Ancak sonrasında yapılan seçim ile 20 Ocak 2021 tarihinde 46. Başkan olan Joe Biden başkan koltuğuna oturmuştur.

ABD'nin yargı organı olan Anayasa Mahkemesi çeşitli hukuk davalarına bakmaktadır. Hakîmler, Başkan tarafından yaşam boyu olmak üzere atanır ve Senato tarafından onaylanır. Anayasa'nın koyduğu bir sınırlama ile Anayasa Mahkemesi'nin hâkim sayısını sadece Kongre belirleyebilir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birleşik_Devletleri, 2020). Hâkimlerin görevi istifa etmesi ile ya da ölüm ile sonuçlanmaktadır. ABD Anayasa Mahkemesi'nin altında temyiz mahkemeleri bulunmaktadır. Temyiz mahkemelerinin altında da bölge mahkemeleri yer almaktadır. Ayrıca ABD'de de her eyaletin kendi anayasası ve yönetimi vardır. Bu farklılıklar temelde benzer olsa da büyük farklılıklar vardır. Örneğin sağlık, eğitim ve suç konularında eyaletlerde büyük farklılıklar vardır. Eyaletlerdeki en yetkili kişi ise Vali'dir.

ABD, 22 Ocak 2020 tarihinde ilk vakanın tespit edilmesi ile birlikte durumu kontrol altına almaya çalışmamış ve Covid-19 virüsünün aniden ortadan kaybolacağı görüşüne Başkan Trump önderliğinde inanmışlardır. Özellikle Trump'ın virüsü hafife alan tavırları ve hatta tıp çevrelerince ortaya konulan öneri ve tedbirleri eleştirmesi olayın ciddiyetinin erken kavranmasının önüne geçmiştir. ABD yönetiminin uzun süre tavrının bu yönde olmasına etki etmiştir (Gülçiçek, 2021:111). Ancak durum beklenildiği gibi olmamış ve Mart ayının ilk haftalarında Covid-19 kaynaklı ölümler gerçekleşmiştir. Ölümler önce korku ve paniğe yol açmış, sonrasında ABD borsasında ani düşüşler meydana gelmiştir. Başkan Trump olayın ciddiyetini biraz da olsa kavramış ve solunum cihazı üretilmesi için çalışmalara başlanmasını sağlamıştır. Ülkede toplam vaka 13 Ocak 2021 itibari ile 23.769.527 ve ölü sayısı 239.042 kişiye ulaşmıştır. En fazla ölüm California eyaletinde gerçekleşmiştir.

ABD'de ilk vaka Seattle eyaletinde 22 Ocak 2020'de ortaya çıkmıştır. Çıkan ilk Korona virüsü vaka sonrasında Başkan Trump, kaygılanacak bir durumun olmadığını ve her şeyin kontrol altında olduğunu söylemişti. Ancak durum hiçte beklediği gibi olmadı ve virüs tüm ülkeyi etkisi altına aldı. Mart 2020'nin başında 274 vaka vardı. Nisan başında 300 bini geçti ve Temmuz ayında bu sayı 4 milyonu aşmıştır. 13 Ocak 2021 tarihi ile bu sayı yaklaşık 24 milyondur. Öyle ki ortaya çıkan durumun yıkıcı etkisi hala sürmekte ve sürmeye de devam edecektir. Bu korkunç tablonun eseri olan Başkan Trump ve istikrarsız yönetimi ülkeyi karanlık günlere sürüklemektedir. Bu durumun temel nedeni olarak da ekonomi sağlığının halk sağlığından önemli olduğunu düşünmeleri olmuştur (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52200598>, 2020).

ABD, Covid-19 un ortaya çıkmasında Çin'i sorumlu tutmuştur. Bununla beraber Trump'ın virüsü yorumlama biçimi büyük bir yanlışlığı ortaya çıkarmıştır. Trump'ın federe devlet yöneticileri ile iş birliği içinde olmaması ve zaman zaman da onlar ile çatışması, bakanlar ve diğer kamu görevi yürüten yöneticiler ile ortaya çıkan çatışmalar virüsün hızla yayılmasına neden olmuştur (Yamey ve Gonsalves 2020:1-2). Bu duruma örnek olarak ABD'de devlet kısmi karantina uygulamaya çalıştı, ancak eyaletler ile eş güdüm sorunları ortaya çıktı ve sorun yeni bir krizi daha doğurmuş oldu. ABD, ekonomik hayatın üstünlüğünü kabullenerek sağlık ve toplumsal hayatın tehlikeye girmesine sebep olmuştur. Çünkü sağlık sisteminin özel sektör mantığı ile yürütülmesi dünya çapında Trump yönetimindeki ABD'yi eleştirilere maruz bırakmıştır. Birçok kişi salgına yakalandığı halde sağlık hizmetlerine erişemedi. Bu da neo-liberal politikaların salgın karşısında başarısız olduğunu gösterdi. Çünkü ABD'de ekonomik sağlık, halk sağlığından daha üst bir kısımda yer almaktadır. Bu bakımdan Covid-19 ile mücadeleden öncelikle yapması gereken Çin'i sorumlu tutmak değil halkının sağlığını korumaya çalışmak olmalıydı.

ABD, korona virüs salgını ile mücadele için 2 trilyon dolarlık bir yardım paketi açıklamıştır. Ancak almış olduğu bu önlemlerin hepsi yine ekonomik önlemlere bağlıydı. Bu önlemler; sağlık alanında ekipman yardımı, ventilatör üretimi, test yapılması, hastanelere destek, çocuk bakım yardımı ve daha birçok alanı kapsayan geniş çaplı bir ödenek ayrıldı (Gündüz, 2020:452).

Neo-liberal politikaların başlıca uygulayıcısı olan ABD, Covid-19 dünyaya yayılmaya başlamadan afet öncesi risk yönetimini ve hazırlık aşamasını başarılı bir biçimde gerçekleştirememiştir (İnce, 2020:435). Başarısızlığının temelinde yatan temel etkenler ise, insan hareketliliğinin kısıtlanamaması olmuştur. Covid-19'un gelişine hazırlıksız yakalanan ABD'nin, böylesi krizlere karşı koyabilme ve koordinasyon yeteneklerinin eksikliği ciddi eleştirilere sebep olmuştur (Arslan ve Karagül, 2020:21).

6.2. Almanya

Almanya Federal Cumhuriyeti diğer adı ile Almanya, federal parlamenter bir cumhuriyettir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya>, 2020). Almanya'nın siyasi yapısı bir federasyondur. Demokrasi kavramı oldukça gelişmiş olan Almanya'da insanlar özgür bir yaşam sürdürmektedir. Federatif yapıyı oluşturan 16 eyaletin (Bundesländer) kendi Başbakanları, Parlamentoları ve anayasaları bulunmaktadır (<https://www.mfa.gov.tr/almanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020). Federal hükümet ile parlamento iş birliği içinde çalışmakta, temel yasaları çıkarmakta ve ekonomi politikasını belirlemektedir. Eğitim ve kültür konuları ülkede, eyaletlerin sorumluluğuna bırakılmıştır.

Federal parlamento doğrudan seçimlerle göreve gelen Federal Meclis (Bundestag) ve eyalet hükümetlerinin temsilcilerinden oluşan Eyaletler Meclisi'nden (Bundesrat) meydana gelmektedir (<https://www.mfa.gov.tr/almanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020). Federal Meclis Almanya'nın en önemli yasama organıdır. Federal Meclis ayrıca Şansölyeyi (Bundeskanzler) seçer. Şansölye, hükümetin Almanya'da değiştirmek istediği veya değiştirmek istemediği hususları belli ölçülerde etkileyebilir (<https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/themen/weitere-themen/-/1794652>, 2021). Şubat 2017 tarihinde gerçekleşen seçimde, eski Dışişleri Bakanı Dr. Frank-Walter Steinmeier, Cumhurbaşkanlığına (Bundespräsident) seçilmiştir. Cumhurbaşkanı, Almanya'yı yurtdışında temsil etmektedir. Cumhurbaşkanı halk tarafından doğrudan seçilmemektedir. Ülkede yasaların geçerli olabilmesi için Cumhurbaşkanının imzası gerekmektedir. Öte yandan Almanya'nın yürütme gücünü kullanan, devletin başı olarak kabul edilen Şansölye, 2005'ten beri Angela Merkel'di. Ancak 26 Eylül 2021 tarihinde yapılan seçim ile Olaf Scholz yeni Şansölye olmuştur. Scholz hem yürütmenin başı hem de hükümetin de başıdır. Federal Meclis olarak bilinen meclisleri 709 milletvekilinden oluşmaktadır. Vekiller halkı temsil etmektedir. Milletvekilleri; yasaları çıkartmak, düzeltmek ve kaldırma görevinde bulunmaktadır.

Avrupa Birliğinin en büyük nüfus yoğunluğuna sahip olan Almanya, sosyal güvenlik sistemiyle ve yüksek yaşam seviyesiyle ön plana çıkmaktadır. Almanya, Avrupa meselelerinde yüksek nüfusu ve büyük ekonomik gelişmişliğiyle diğer ülkeler arasında önemli bir rol oynamaktadır. Almanya, AB içerisinde lider bir konumdadır. Bu bakımdan pandemi ile mücadelesinde örnek bir yol gösterici de olmuştur. Covid-19 pandemisi ile mücadelede başarılı bir profil çizen Almanya, diğer ülkelere örnek olmuştur. Özellikle ülke genelinde alınan salgın önlemlerinin uyulmasına dikkat edilmiştir. Krize hazırlık bağlamında hazırlanan 03.01.2013 tarihli Kamu Güvenliği ve Risk Analizi raporu, pandeminin zararlarını en aza indirmeyi başarabilmiştir. Alman hükümetinin Covid-19 ile mücadelede diğer ülkelerden daha başarılı olmasının altında yatan temel sebep salgına karşı önceden hazırlıklı olmasıdır.

Almanya, salgını sürecin daha ilk başlarından beri takip eden, sağlık ve ekonomi alanları başta olmak üzere salgınla mücadeleyi ciddiye alan bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır (Gündüz, 2020:453). Yapmış olduğu ekonomik paketler ile planlı ve günlük yaşamın dengesini sağlamıştır. Vatandaşların devlete ve hükümete olan güven düzeyinin önemli olması Almanya'nın salgınla mücadelesinde çok büyük bir başarı sağlamıştır. Çünkü Almanya'da hükümete duyulan güvenin yüksek olması alınacak olan zor kararların daha kolay verilebilmesini ve aynı zamanda ikna edilebilmesini sağlamıştır. Halk da bunu bilerek kurallara uymuştur.

Almanya eski Başbakanı Merkel, 18 Mart 2020 tarihinde Korona virüsü ile mücadele için halka sesleniş konuşması yaptı. Konuşmasında "Korona virüsü nedeniyle II. Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük krizle karşı karşıyayız, hayat kurtarabilmek için önlemlere destek verin" (<https://www.dw.com/tr/merkel-durum-ciddi-sizler-ciddiye-alin/a-52830380>,2020) çağrısında bulundu. Çünkü tüm dünyada olduğu gibi Avrupa'da durumlar hiç iyi değildi. Adeta kriz üzerine krizler patlak vermekteydi. Bu yüzden Almanya, Merkel'in önderliğinde halkına güvendi ve halkın da ona güvenmesi sonucunda bu sürecin çok başarılı bir şekilde atlatılmasını sağladılar.

Almanya Covid-19 salgın vakalarının en çok görüldüğü ülkelerden birisi olmuştur. İlk vaka 27 Ocak 2020 tarihinde Bavyera eyaletinde görülmüştür. 01 Temmuz 2020 itibarıyla bu sayı 196.324'e ulaşmıştır. 13 Ocak 2021 tarihi ile bu sayı 1.981.054 ve ölen kişi sayısı 44.404'dür. Vakaların bu denli çok olmasına rağmen ölüm sayılarının az olması göze çarpmaktadır. Vaka ve ölüm sayıları birbirlerine orantılandığında dünya çapında en düşük vaka değerlerine sahip ülkelerden biri olan Almanya'nın bu başarısının arkasında, risk analizi çalışmalarının çok disiplinli bir şekilde yürütülmesi ve özellikle tüm nüfusu kapsayan bir sağlık sisteminin bulunması yer almaktadır. Uluslararası standartlara uygun olarak hazırlanan sağlık sistemi, salgın döneminde etkili olduğu gibi salgın öncesi dönemde de etkililiğini sürdürmekteydi. Bu bakımdan da salgına karşı önceden yapılan planlar ve uygulamalar sürecin

daha kolay bir şekilde atlatılmasında önem kazanmıştır. Nitekim afet öncesinde yapılan çalışmaların afet anındaki çalışmalara oranla daha az maliyetle gerçekleştirileceği aşikârdır. Bu bakımdan Almanya, olası kriz durumlarına karşı geliştirmiş olduğu stratejisi ile bu salgın döneminden en az zararla çıkan ülkelerden birisi olmuştur.

6.3. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık (United Kingdom) resmi adıyla Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, üniter yönetim anlayışına dayalı parlamenter demokrasi ve anayasal monarşi ile yönetilmektedir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020). Birleşik Krallık dört ülkenin birleşiminden oluşmaktadır. Bu ülkeler; İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'dır. Birleşik Krallığı oluşturan kurucu ülkelerden İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'da yetki devrine "Devolution" dayalı bir siyasi yapılanma bulunmaktadır (<https://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020). Yetki devri uyarınca, egemen devletin sahip olduğu yasama ve yürütme yetkilerinin bir bölümü, Birleşik Krallık Parlamentosu "Westminster" tarafından farklı ölçülerde olmak üzere İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'daki ulusal parlamentolara ve bunların seçmiş olduğu yürütme organlarına devredilmiştir (<https://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa>). Bu sistemde, hukuken üniter devlet özelliği korunmakta ve merkezi parlamentonun yetki devrini geri alma veya değişiklik yapma hakkı muhafaza edilmektedir. Yetki devrinden yararlanan kurucu ülkelerin, kendi egemenlikleri bulunmamaktadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020).

Birleşik Krallık'ta güçler ayrılığı yerine güçler birliği/kaynaşması ilkesi mevcuttur. Ülkede yargı bağımsızdır ancak yasama ve yürütme birbirinden tam anlamıyla ayrı değildir. Egemenlik halkın değil parlamentonundur. Bu bakımdan da Parlamento, teoride yürütme gücünden ve yargı gücünden daha üst konumda yer almaktadır.

Yönetimde Kraliçe devletin başıdır. Birleşik Krallıkta evlilik yolu ile asla kral veya kraliçe olunamaz. Hükümdarlık, cinsiyet farkı gözetmeden yalnızca kan bağı ile ebeveynlerden çocuklara geçer. Hükümdar, Kraliçe II. Elizabeth, 1952'den beri hüküm sürmektedir. II. Elizabeth, Birleşik Krallığın hükümdarı ve devlet başkanıdır. Yürütme gücü ise başbakan önderliğindeki hükümettedir. Başbakan, Kraliçe tarafından atanır. Avam Kamarası'nda en fazla sandalyeye sahip politik partinin lideri Kraliçe önderliğinde başbakan ilan edilir. Başbakan Boris Johnson 2019'dan beri görevini sürdürmektedir.

Birleşik Krallık'ta anayasa; savunma, ulusal güvenlik, dış politika, vatandaşlık ve göç gibi konular, başkent Londra'daki Birleşik Krallık Parlamentosu'nun uhdesinde bulunmakta olup; İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'daki yerel parlamentolar, bu konuların dışında kalan ve yetki devrinde bulunulmuş alanlarda yasama faaliyetinde bulunabilmektedirler (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020). Parlamentonun yasal egemenliğinin yalnızca

halkın politik egemenliğini yansıttığı İngiliz sisteminde yasama organı, Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası adı ile anılan, iki meclise ayrılmış bir Birleşik Krallık Parlamentosu'dur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020). Avam Kamarası'nda 650 üye bulunurken Lordlar Kamarası'nda bu sayı 788'dir. Halk tarafından her beş yılda bir seçilen Avam Kamarası, 1911 Parlamento Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle yasama açısından esas güç sahibidir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020). Halkın temsilcileri yasama organında toplanır. Temsilcilerin gücü ne paylaşılabilir ne de devredilebilir. Yasalar çıkarılırken önce Avam Kamarası'nda ele alınır. Ardından Lordlar Kamarası'nda da ele alınır ve Kraliçe'nin onayı ile yürürlüğe konulur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020). Birleşik Krallık'ta parlamentoyu denetleyebilecek herhangi bir organ yoktur. Hukuki olarak yasama gücüne konulmuş bir sınır yoktur. Parlamento anayasal nitelikli kuralları da aynı adi yasalar gibi koyar veya kaldırır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020). Tüm yasalar Lordlar Kamarası'nda ve Avam Kamarası'nda kabul edildikten sonra son olarak Krallıkta onaylanır ve sonrasında kanunlaşır.

Birleşik Krallık, İngiliz hukuku, Kuzey İrlanda hukuku ve İskoç hukuku olmak üzere üç farklı hukuk sisteminden oluşmaktadır. İngiltere, Kuzey İrlanda ve Galler'de geçerli olan İngiliz hukuku, örf ve adet hukuku ilkelerine dayanmaktadır. Örf ve adet hukukunun özü, kanuna tabi olarak, kanunun mahkemelerdeki hâkimler tarafından geliştirilmesi, kanun, emsal ve sağduyuyu önlerindeki olgulara uygulayarak, gelecekte rapor edilecek ve bağlayıcı olacak ilgili hukuk ilkeleri hakkında açıklayıcı hükümler vermektir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020). Yargı, yürütme ve yasama organından tamamen bağımsızdır.

Birleşik Krallık; ekonomi, eğitim, bilim, teknoloji, savunma ve sanayide dünya çapında önemli bir güce sahiptir. Özellikle gelişmiş olan sağlık hizmeti sayesinde kimsenin gelirine bakılmaksızın halka verilir. Ülkede kurulan sağlık hizmetleri, 1948'de oluşturulan Ulusal Sağlık Sistemi'ne dayalıdır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere>, 2020).

Birleşik Krallık, Covid-19 salgınından en çok etkilenen ülkelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle daha salgının ilk safhalarında kitle/sürü bağışıklığının uygulanmasını savunan İngiltere Başbakanı Johnson, hastalığın yayılım sürecinde devlet müdahalesini minimum düzeyde tutmuştur. Sürü bağışıklığı stratejisine göre virüs kademeli olarak toplumun yaklaşık olarak %70'ini etkileyecek ve etkilenen kesimin virüse karşı bağışıklık kazanması gerekmektedir. Ancak İngiltere'nin bu stratejiden vazgeçmesinde, vaka sayısındaki hızlı artışın sağlık sistemini kilitleme noktasına getirmesi etkili olmuştur (Duran, 2020:12).

Birleşik Krallığın Covid-19'a karşı mücadelenin 22 Ocak 2020'de Heathrow Havalimanı'na Çin'in Wuhan kentinden gelen uçaklarda denetimin sıkılaştırılması ile başlamıştır. Ancak virüsün ülkeye girişini engelleyememiş ve ilk vaka 31 Ocak 2020 tarihinde ortaya çıkmıştır. İlk ölüm ise 06 Mart 2020'de gerçekleşmiştir. Bu süreçte insanlar hızlı bir

şekilde hasta olmakta ve hastanelere akın etmektedirler. Özellikle yaşlı kesimin virüsten daha fazla etkilenmesi sonucunda ülkede yaşlı nüfusu azalmaya başlamıştır. Mart ayı ortasına gelindiğinde İngiltere artık bu sürü bağışıklığı stratejisinden vazgeçerek, çeşitli tedbirlere yöneldi. Ülkede hastalık her yeri sarmış ve ölüm sayıları her geçen gün artmaya devam etmiştir. Ülkenin önlem almakta gecikmesi nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı 13 Ocak 2021 tarihi ile 84.901 ve hasta olan kişi sayısı 3.202.772'dir.

Pandeminin şiddetinde büyük ölçüde bölgesel farklılıklar vardır. Örneğin İngiltere'nin Londra eyaletinde salgın en yüksek seviyede iken, Kuzey İrlanda'da en düşük seviyelerde kalmıştır. Sonuç olarak Birleşik Krallık'ta öncelikle vatandaşların sosyal mesafe kurallarına dikkat etmemesi ve sürecin en başında sürü bağışıklığı stratejisini gütmemesi, binlerce insanın ölmesine neden olmuştur. Bu durum olası bir kriz durumuna karşı devletin hazır olmadığını göstermiştir. Yalnızca ekonomik büyüklüğün krizi durdurmaya yetmeyeceğini bütünleşik çalışmaların yapılması gerektiğini göstermiştir.

6.4. Çin

Dünyanın en kalabalık ve yüz ölçümü olarak dördüncü büyük ülkesi olan Çin; 22 eyalet, beş özerk bölge, dört doğrudan yönetilen şehir ve Hong Kong ile Makao özel idari bölgesine egemendir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çin>, 2020). Mevcut siyasi sistem âdemi merkezlidir (https://web.archive.org/web/20110103035807/http://www.cfr.org/publication/14482/communist_party_of_china.html, 2020). 1 Ekim 1949 tarihinde kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) siyasi yapısı tek parti yönetimine dayanmaktadır (<https://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020). İktidarda bulunan Çin Komünist Partisi (ÇKP) 1921 yılında kurulmuş ve şuan 86 milyondan fazla üyesi vardır. Ülkede ÇKP'nin Genel Sekreteri aynı zamanda devletin de başkanıdır. Çünkü tek partili rejimde genel sekreter aynı zamanda üstün lider olarak işlev göstermektedir.

Devlet yönetiminin en yetkili organı ÇKP Merkez Komitesi'ne bağlı olan Politbüro Daimi Komitesi'dir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çin>, 2020). Daimi Komite, Hükümetin üzerinde bir kurumdur. Ayrıca, ülkeyi ilgilendiren önemli konularda son sözü söylemektedir. Daimi Komite yedi üyeden oluşmaktadır. Daimi Komite'ni başkanı Devlet Başkanı olan Xi Jinping'dir. Başbakan da Komitenin üyeleri arasındadır. ÇHC Devlet Başkanı Xi Jinping, 17 Mart 2013 tarihinde bu görevi üstlenmiştir. 5-20 Mart 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen 13. ÇHC Ulusal Halk Kongresi ve Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı Ulusal Komitesi toplantıları neticesinde Devlet Başkanlığına yeniden seçilmiş ve yeni Devlet Konseyi belirlenmiştir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çin>, 2020).

ÇHC'nin yürürlükte olan Anayasası 1982 yılında onaylanmıştır (Eroğul, 2016:148). Çin Anayasası'nın birinci maddesine göre Çin Halk Cumhuriyeti; "işçi sınıfının önderliği altında ve

işçi ve köylülerin bağlaşıklığına dayalı halkın demokratik buyurganlığında, bir sosyalist devlettir." (Eroğul, 2016:155). Devletin organlarıysa demokratik merkezîyetçiliğin prensiplerini uygulamaktadır. Anayasa'ya göre devletin merkez organları; ÇHC Devlet Başkanlığı, Devlet Konseyi, Merkezi Askeri Komisyon, Ulusal Halk Kongresi (UHK), Çin Halkının Siyasi Danışma Konferansı (ÇHSDK), Yüksek Mahkeme ve Başsavcılıktır (<https://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020).

Devlet Konseyi (hükümet), devlet idaresinin ve yürütme organının en üstüdür. Hükümet işlerini Devlet Konseyi takip etmektedir. Devlet Konseyi, 4 Başbakan Yardımcısı, 5 Konsey üyesi ve 25 Bakan'dan oluşmaktadır. Bu konseyin de başında Başbakan bulunmaktadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çin>, 2020). Devlet Konseyi, idari mevzuata ilişkin yasama işlemlerini gerçekleştirir. Başbakan, Devlet Başkanı tarafından atanır ve görevinden alınır. Şu anki başbakanı Li Keçiang'dır. Li Keçiang, Çin'in üst düzey karar verme organını oluşturan Çin Komünist Partisi Politbüro Yürütme Komitesi'nin de üst düzey bir üyesidir.

Ulusal Halk Kongresi olarak adlandırılan Meclis, geniş tabanlı temsile dayanmaktadır. Eyaletlerden, özerk bölgelerden, doğrudan merkeze bağlı şehirlerden, özel idari bölgelerden ve silahlı kuvvetlerden seçilen temsilcilerden oluşmaktadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çin>, 2020). Üyeler 5 yıllık seçilmektedir. UHK yılda bir defa olmak üzere iki hafta süreyle Mart ayında toplanmaktadır.

Çin, komünizmi destekleyen sosyalist bir devlettir. Ülkede; internete olan özgür erişim, basın özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü, çocuk sahibi olma hakkı, sosyal örgütlerin serbest oluşumu ve din özgürlüğü gibi daha birçok alanda ağır kısıtlamaların olduğu bir devlettir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çin>, 2020). Çin kendi liderlerinin deyimleriyle "halkın demokratik diktatörlüğü", "Çin değerleri ile sosyalizm" ve "sosyalist piyasa ekonomisi" ile devletin mevcut siyasi sistemlerini açıklamaktadırlar.

Pandemi ile mücadele kısmında ön plana çıkan Ulusal Sağlık ve Aile Planlaması Komisyonu, Çin nüfusunun sağlık ihtiyaçlarını denetlemekte ve halk sağlığı üzerinde çalışmaktadır. Çin, dünya çapında potansiyel bir süper güç olarak da nitelendirilmektedir; Çin'in büyük nüfuslu olması, hızlı ekonomik ilerleme içerisinde olması ve büyüyen askeri gücü, uluslararası alanda büyük etki yaratmaktadır. ÇHC'nin özellikle son kırk yıldaki büyük dönüşümü, hem ülkenin komünist parti eliyle kontrollü bir kapitalizme yönelmesi hem de bu köklü sosyo-ekonomik değişime rağmen mevcut siyasal yapının sürekliliği bağlamında kendine özgü olmasıdır (Sezen, 2021:1).

31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde ortaya çıkan virüs kısa zaman içerisinde tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Başlangıçta zatürre vakaları olarak görülmesi sebebiyle yayılan virüs 03 Ocak 2020 tarihine kadar 44 vakaya ulaşmıştır. Çin, 07 Ocak 2020 tarihinde virüsün yeni bir tip korona virüs olduğunu DSÖ vasıtası ile tüm dünyaya

duyurmuştur. Bunu izleyen beş gün içerisinde de Çin, ülkelerin belirli tanı kitlerini geliştirmelerinde kullanılması amacıyla yeni SARS-COV-2 virüsünün genetik dizinini diğer ülkeler ile paylaşmıştır. Ancak diğer ülkeler paylaşılan bilgiyi alıp ehemmiyetle kullanmak yerine Çin'i sorumlu tutmuşlardır. Bunun sonucunda da virüsün sağlık açısından yarattığı olumsuzluklarla beraber küresel tedarik zincirlerinde de ciddi olumsuzluklar meydana gelmiştir.

25 Şubat 2020'de vakalar 78.064'e ulaşmış ve 2.715 kişi ölmüştür. 20 Mayıs 2020'de virüs 82.965 kişiye bulaşmış ve 4.634 kişi hayatını kaybetmiştir. 15 Eylül 2020'de hasta olan kişi sayısı 85.202 iken ölen kişi sayısı 4.634'dür. 13 Ocak 2021 tarihi ile vakalar 87.706 iken ölü sayısı 4.634'dür. Ülkede 2020'nin Ocak ayında alınmaya başlanan önlemler ancak 2020 Şubat ayı sonlarında etkisini gösterdi ve salgının yayılma hızı azaltılabildi. Fakat bunu yapmak kolay olmadı. Çünkü insan yaşamının değişmesi ile tüm alışkanlık yok oldu. Özellikle Çin virüsün ortaya çıktığı Hubei eyaletinde 60 milyon kişiyi karantinaya aldı. Eğitim kurumları, iş yerleri, ibadethaneler, toplu taşıma sistemleri ve daha birçok sayıda kurum kapatıldı. Sanat, spor ve çeşitli etkinlikler iptal edildi. Wuhan kentindeki stadyuma hızlı bir şekilde hastane inşa edildi. Başkent Pekin'e dışarıdan gelenler bir süre karantina altında tutulmaya başlandı (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51864424>, 2020). Bu sayede virüsün etkileri çok düşük seviyelerde kalmıştır.

Çin, virüsün doğduğu yer olmasına rağmen yayılmasını en iyi engelleyen ülkelerden birisi olmuştur. Daha salgının en başında iken Çin, 183 milyar dolarlık bir bütçe ile salgınla mücadeleye başladı (<https://www.dw.com/tr/koronavirüse-karşı-hangi-ülke-hangi-ekonomik-önlemi-aldı/a-52969655>, 2020). Çin'in güvenlik, sağlık, eğitim ve sosyal yaşam alanında aldığı tedbirler ve teşvikler ise şöyledir: En başta 60 milyon kişinin yaşadığı Hubei Eyaleti'nin bütün dünyayla ilişkisini kesti. Sonrasında salgının yayılımının önüne geçmek amacıyla bu eyaletteki bütün okullar, işyerleri, ibadethaneleri kapattı, çok hızlı bir biçimde pandemi hastaneleri inşa edip, hizmete açmışlardır (Gündüz, 2020:454). Çin büyük veriyi toplamayı, topladığı verileri yapay zekâ yardımıyla işlemeyi ve anlamlı yorumlar üretmeyi, insansız hava araçları, otonom araçlar, sağlık kuruluşları, kameralar, sensörlerden oluşan bütün bir yapıyı nesnelerin interneti sayesinde iletişim halinde tutarak adeta bir teknolojik ekosistem oluşturmayı başarmıştır (Ertay ve Akçay, 2021:13).

Küresel salgının çıkış noktası olarak bilinen Çin, geride bıraktığımız zaman boyunca virüsten etkilenen ülkelere tıbbi yardımlar sağlamış ve onların acil ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunmuştur. Gelişmiş teknolojisi ve ekonomik büyüklüğü ile ön planda olan Çin olası kriz durumlarına karşı planlar üretmeyi ihmal etmemiştir. Bu da Covid-19 ile mücadelede devlete başarıyı getirmiştir diyebiliriz. Son olarak Çin'in korona virüsündeki kriz yönetim stratejisini üç açıdan inceleyip ders çıkarılabiliriz. Bu stratejilerden ilki zamanında alınan etkin ve verimli sıkı karantina önlemleri, ikincisi teknoloji ile olan bütünlüğü, üçüncüsü ise halkın

devlet yöneticileri tarafından koyulan kurallara harfiyen uymasındır. Sosyalist bir devletin ulaşılabilen veriler doğrultusundaki başarısı temelde bunlara dayanmaktadır.

6.5. İran

İran İslam Cumhuriyeti 1 Nisan 1979 tarihinde kurulan ve kendine has bir yönetim biçimine sahip olan Başkanlık Sistemli Teokratik bir cumhuriyettir. İslâm Cumhuriyetinin politik sistemi 1979 İran Anayasası'na dayanmaktadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İran>, 2020). Sistem birbiri ile bağlantılı yapboz parçalarına benzeyen ve birbirine bağlı çeşitli yönetim yapılarını barındırmaktadır. İran'ın siyasal rejimi gereği demokratik bir yönetim sistemi yoktur. Demokrasi bakımından gelişemeyen bir ülke olarak bilinmektedir. Örnek olarak ülkenin yöneticisi olan dini lidere ya da hükümete yönelik yapılan eleştiriler sonucu insanlar sıklıkla ceza almakta ve tutuklanmaktadır.

İran Dini Lideri, din adamlarından oluşan ve adına Uzmanlar meclisi denilen meclis tarafından seçilir. Dini lider, İran İslâm Cumhuriyeti'nin genel politikalarının tanımlanmasından ve denetiminden sorumludur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İran>, 2020). İran Dini lideri, Yargının ve Anayasa Koruma Konseyi'nin on iki üyesinden altı üyesini seçmektedir. Aynı zamanda dini lider, silahlı kuvvetlerin Başkomutanıdır. Ayrıca savaşın ya da barışın olmasında tek yetkili kişidir.

Anayasa'ya göre Cumhurbaşkanı yürütmenin başıdır. Cumhurbaşkanı, Anayasayı Koruyucular Konseyi'nin onayını almış adaylar arasından, dört yıl süreyle ve en fazla üst üste iki dönem için halk tarafından seçilir (<https://www.mfa.gov.tr/iran-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020). İran Anayasası'nda Cumhurbaşkanı dini liderden sonraki en yüksek devlet otoritesi olarak tanımlanmaktadır (<https://hukukbook.com/iran-islam-cumhuriyeti-anayasasi/>, 2020). Cumhurbaşkanlığı seçiminde ilk turun sonucunda adaylardan herhangi biri %50'nin üzerinde oy alırsa Cumhurbaşkanı olarak seçilir. Ancak eğer %50'nin üzerinde oy alamazsa en fazla oy alan iki aday ikinci turda tekrar yarışır. İkinci turun sonunda kazanan aday Cumhurbaşkanı olarak seçilir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri en son 18 Haziran 2021 tarihinde gerçekleşmiş ve Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, oyların %72'sini alarak ilk turda seçimi kazanmıştır.

Anayasanın 115. maddesine göre Cumhurbaşkanı Şii mezhebinden olmak zorundadır (<https://hukukbook.com/iran-islam-cumhuriyeti-anayasasi/>, 2020). Devlet Başkanı anayasanın uygulanmasından ve her konuda son sözü söyleme yetkisine sahip olan dini lidere bağlı olan konular dışında yönetim yapılarının çalışmasından sorumludur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İran>, 2020). Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunu atar ve atadıkları bakanlardan danışmanlık alır. Cumhurbaşkanı Yasama görevini yapan İslami Danışma Meclisi'nin önüne konacak hükümet politikalarını seçer. İran'da diğer devletlerin aksine hükümet, orduyu kontrol etmez.

İran İslam Cumhuriyeti'nin temel yasama organı olan İslami Danışma Meclisi seçimle iş başına gelen 290 üyeden oluşmaktadır (<https://www.mfa.gov.tr/iran-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020). İran İslam Cumhuriyeti'nde milletvekillerinin görev süresi dört yıldır. Meclis, kanunların oluşturulmasından, ulusal bütçenin ve uluslararası belgelerin onaylanmasından sorumludur. İran siyasal sisteminde en yüksek devlet makamı olan dinî liderliğinin başında Ayetullah Ali Hamaney vardır. Cumhurbaşkanı, Hasan Ruhani ve Başkan Yardımcısı, İshak Cihangiri'dir. Parlamento başkanı ise Ali Laricani'dir.

İran İslam Cumhuriyeti'nin Yargı sistemi dine lidere bağlıdır. Dini lider, sırasıyla Üst Mahkeme ve Başsavcıcıyı atayan Yargı Sistemi Başkanını atar. Sulh ve ceza konuları ile ilgilenen mahkemeleri de içine alan çeşitli tipte mahkemeler ve ulusal güvenlik gibi önemli güvenlik konularına bakan “devrim mahkemeleri” de vardır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İran>, 2020). Devrim mahkemelerinde ortaya çıkan kararlar kesin olup temyiz edilemez. Bir başka mahkeme olan Özel Din Adamları Yargılama Mahkemesi, dinle ilgili konulara bakmaktadır. Bu mahkeme diğer mahkemelerin yargı işlerinden farklı olarak çalışmakta ve yalnızca Dini Lider'e karşı sorumludurlar.

İran donanımlı ve güçlü bir sağlık sistemine sahip olmasına rağmen salgının hızını kestirememiş ve önlemleri almakta geç kalmıştır. Bu gecikme hastanelerdeki yoğunluğu ve salgının yayılış hızını giderek arttırmıştır (Özoral, 2020:3). İlk Covid-19 vakası İran'ın Kum şehrinde 19 Şubat 2020 tarihinde rapor edilmiştir. İran, salgının ilk görüldüğü Kum kentinde karantina önlemleri almamış ve salgın hızlı bir şekilde ülkeye yayılmıştır. 23 Şubat 2020'de 8 kişi hayatını kaybetmiştir. Günler geçtikçe vaka ve ölüm sayıları artmıştır. Bu artışın sonunda İran, Covid-19 ile mücadelede zor bir dönem geçirmeye başlamıştır. Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani salgının ülke ekonomisini durdurmaktan kaçınan hamleler yapmaya çalışsa da çok geçmeden alışveriş merkezleri, okullar, üniversiteler, mağazalar ve kutsal mekânlar olmak üzere tüm toplu organizasyonların yapıldığı alanları kapatmıştır.

İran, Orta doğuda Covid-19 vakalarının sayısında hızlı bir artış gösteren ülkelerden biri olmuştur. İran İslam Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen pandemi çalışmaları yeterli olmamış ve 13 Ocak 2021 tarihi itibarıyla 1.305.339 kişi hasta olmuş, 56.457 kişi hayatını kaybetmiştir. Salgın sonucunda hastalık ve ölüm sayıları artınca tedbirler de yetersiz kaldı, hastanelerdeki yoğunluk arttı ve yaptırımlar yüzünden krizin yönetilmesinde başarısızlıklar yaşanmasına neden oldu (Özoral, 2019:3).

Salgının İran ekonomisi üzerindeki etkileri incelendiğinde, dış ticaret, üretim ve istihdam, bütçe, döviz piyasaları, konut, altın, borsa ve sermaye piyasaları, fiyatlar ve enflasyon, su tüketimi, elektrik tüketimi gibi çeşitli ekonomik sorunlar olarak sıralandığı görülmektedir (Semsari ve Budak, 2020:697). Buradan da anlaşılacağı üzere İran Covid-19 ile mücadelede başarısız bir tutum sergilemiştir. Bu başarısızlığın altında yatan etmenler ise; erken karantina

önlemlerinin alınmaması, halkın yöneticileri dinlememesi, sağlık ekipmanlarının yetersizliği, baskıcı otoritenin olması ve daha birçok etken yer almaktadır.

6.6. İtalya

İtalya, resmî adıyla İtalyan Cumhuriyeti 1946 yılında kurulan ve parlamenter demokrasi ile yönetilmekte olan üniter bir devlettir. Yürütme gücü, bakanlar kurulunun elindedir ve bu kurula ülkenin cumhurbaşkanı başkanlık etmektedir. Yasama organı, ulusal meclisin ve bakanlar kurulunun ortaklaşa çalışması ile yürütülür. Yargı organı ise yasama ve yürütmeden bağımsızdır. İtalyan Anayasası ise 1 Ocak 1948 tarihinde kabul edilmiş ve bu tarihten itibaren yasalar yürürlüğe girmiştir. 20 ayrı bölge ve yaklaşık olarak 100 ilden oluşan İtalya; bölgesel, küresel ekonomik, askerî, kültürel ve diplomatik açıdan önemli bir role sahiptir (<https://www.mfa.gov.tr/italya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020).

İtalya'nın yürütme gücüne sahip olan cumhurbaşkanı her yedi yılda bir ulusal meclis ve az sayıda bölgesel temsilci tarafından seçilmektedir. İtalya'da cumhurbaşkanları tarafsız bir biçimde ülkenin birlik ve bütünlüğü simgelemekle yükümlüdürler (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İtalya>, 2020). Cumhurbaşkanı'nın en temel görevi, yasama, yürütme ve yargı organları arasında ortak bir iş birliği sağlamaktır. Sonrasında ise seçim sonucuna göre en fazla sandalye alan partinin başkanını başbakan olarak kabul etmek, yargıya başkanlık etmek, yöneticileri atamak, ülkedeki çıkarlarını uluslararası platformlarda temsil etmek ve ordunun başkomutanı olmak gibi görevleri de üstlenmek ve yürütmektedir. Başbakan, kabinenin kurulmasından sorumludur. Günümüzde yürütme görevini sürdürmekte olan Cumhurbaşkanı: Sergio Mattarella ve Başbakan: Mario Draghi'dir.

İtalya'daki en yüksek yasama organı parlamentodur. Çift taraflı bir yapıya sahip olan parlamento, yasama ve denetleme faaliyetlerinden sorumludur. Meclisler halk tarafından oylama yöntemiyle seçilmektedir. Halk meclisinde 630 sandalye varken senatodaki sandalye sayısı 315'tir. Senatoda bunun yanı sıra az sayıda ömür boyu katılım hakkına sahip olan temsilciler vardır. İtalya'da halk meclisine katılacak temsilcileri seçmek için yapılan oylamalara 18 yaşını doldurmuş olan her İtalyan vatandaşı katılabilir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İtalya>, 2020). Senato üyelerini seçmek için oy kullanma yaşının alt sınırı 25 olarak belirlenmiştir. Her iki meclis de 5 yıllık süreler için seçilir. Cumhurbaşkanı'nın bazı olağanüstü hâllerde meclisi feshetme hakkı vardır.

İtalya'da hukuk sistemi büyük ölçüde Roma hukukuna dayanmaktadır. İtalya Anayasa Mahkemesi yasaların anayasaya uygunluğunu ve anayasanın korunmasını denetler (<https://tr.wikipedia.org/wiki/İtalya>, 2020). Yargı sisteminin başında 20 kişiden oluşan bir Yargıtay vardır. Hâkimlerin görev süresi 5 yıldır. Genel yargı mahkemeleri, idari mahkemeler ve askeri mahkemeler temel alt hukuk organları olarak bilinmektedir.

İtalya, korona virüsten olumsuz etkilenen ülkelerin en başlarında yer aldı. Sağlık sisteminin yetersizliği nedeni ile virüsün yayılımı sonucunda hasta olanların birçoğu izole edilememiş, çalışanlar risk altında kalmış ve birçok kişiye de test yapılamamıştır (Güngör, 2020:839). Yeterli sağlık ekipmanlarının olmaması nedeni ile sağlık çalışanlarını süreç boyunca zor zamanlar geçirmişlerdir. Avrupa’da nüfusuna oranla en fazla ölümlerin meydana geldiği ülke olan İtalya pandemi ile mücadeleden fazlasıyla zararlı çıkmıştır. Ülkede sağlık sisteminin yanı sıra ekonomik, güvenlik ve karantina önlemleri alınmıştır. Ancak bu önlemlerin yeterince anlaşılamadığı ve kurallara uyulmadığı için kriz daha da büyümüştür.

Alınan önlemler açısından bakıldığında İtalya’da halkın sağlık ve zorunlu iş dışında sokağa çıkmamaları gerektiği, hatta çıkanlar hakkında cezai işlemlere başvurulacağı açıklanmıştır. Tatillerde ev dışında olmak yasaklandı ve parklara, bahçelere, oyun alanlarına, sinemalara giriş kapatıldı. Covid-19 bundan böyle işyeri hastalığı olarak sayılmaya başlandı ve sağlık sektörüne 20 bin personel alımı gerçekleştirildi (Gündüz, 2020: 452).

Covid-19 salgınından en çok etkilenen Avrupa ülkesi olan İtalya’da bugün itibarıyla (13 Ocak 2021) toplam vaka sayısı 2.329.588’e ulaştı ve ülkede 80.315 kişi virüsün yol açtığı enfeksiyon nedeniyle hayatını kaybetti. Ortaya çıkan bu kriz durumuyla karşı karşıya kalan İtalya, kamu sağlığının idame edilmesinde güçlükler yaşamaktadır. Özellikle Avrupa Birliği’nin daha salgının en başlarında İtalyan hükümetinden gelen yardım taleplerine kulak asmaması büyük tepkilere neden olmuştur. Bunun sonucunda da ortaya çıkan bu derin yaralar her geçen gün daha da derinleşmiştir.

İtalya demokratik bir ülke olmasının yanında devlet kapasitesinin yeterince gelişemediği bir ülkedir. Salgınla mücadelede İtalya, kapasite yetersizliğinin yanlış siyasal kararların da etkisiyle sistemi kilitlediği örnek bir ülke olarak ortaya çıkmıştır (Alkan, 2020:275). Çünkü hükümetin başkanı Mario Draghi durumu en başında yeterince önemsememiş ve sürü bağışıklığı yolu ile hastalığın geçeceği düşüncesine kapılmıştır. Ancak zaten sağlık sisteminin yetersiz olması, yeterli ekipman sıkıntısının yaşanması ve hatta Mario Draghi’nin kendini kaptırmış olduğu sürü bağışıklığı fikri İtalya’da binlerce insanın ölmesine sebep olmuştur. Bu bakımdan Covid-19 İtalya’da sistemlerin tekrardan gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

6.7. Rusya

Rusya Federasyonu, federal yarı başkanlık tipi cumhuriyetle yönetilen bir ülkedir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya>, 2020). Yüz ölçümü bakımından dünyanın en büyük ve geniş ülkesidir. Rusya, kendi anayasaları ile yasama ve yürütme organlarına sahip olan 21 cumhuriyet, 9 eyalet, 46 bölge, 2 tane federal statüye sahip olan şehir (Moskova ve St. Petersburg) ve 5 özerk bölgeden oluşan, 83 idari birimli bir federasyondur (<https://www.mfa.gov.tr/rusya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 2020). Bu 83 idari birimin sahip olduğu

özerklikler kendi içlerinde farklılık göstermektedirler. 46 Tane ili seçilmiş olan yöneticiler yönetmektedir. Ayrıca kendilerine özgü yasama organları da mevcuttur. 21 cumhuriyet; özerk bölge olarak kabul edilirler ve kendi başkanları, anayasaları ve parlamentoları vardır. Devlet başkanı ile hükümet başkanı aynı kişi değildir. Devletin başı başkandır, ancak hükümetin başı başbakandır. Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'dir. Başbakan, 16 Ocak 2020 tarihinden beri Mihail Mişustin'dir. Federasyon Konseyi Başkanı: Valentina Matviyenko ve Devlet Duması Başkanı: Vyacheslav Volodin'dir.

Federal bölümler, her biri Devlet Başkanı'nın atadığı yöneticiler tarafından yönetilen dokuz federal bölge hâlinde gruplandırılmıştır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya>, 2020). Federal bölgeler federal yönetime bağlıdır. Ancak federal bölümler devlet yönetiminin alt bölümü olarak görev yapmaktadır. Bu federal bölgelerin yöneticileri, federal bölümler ile federal hükümet arasındaki irtibatı sağlamaktan ve federal bölümlerin federal yasalara uygun hareket etmesinden sorumludur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya>, 2020). Rusya Federasyonu'nda yürütme erki anayasaya göre Devlet Başkanına verilmiştir. Bu başkan her altı yılda bir halk tarafından seçilmektedir. Devlet Başkanı, yürütmeden sorumlu olduğu gibi aynı zamanda silahlı kuvvetlerin de başında yer almaktadır. Devlet Başkanının; bakanları atamak, meclisten çıkan kanunları veto etmek ve diğer memurları atama yetkisi vardır.

Hükümetin başı olan Başbakan, anayasa gereğince Devlet Başkanı tarafından atanmakta ve yine Devlet Başkanının onayını alarak hükümeti oluşturmaktadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya>, 2020). Başbakanın göreve başlayabilmesi için meclisten güvenoyu alması gerekmektedir. Hükümet'te 1 başbakan, 9 başbakan yardımcısı ve 21 bakan bulunmaktadır.

Rusya'da Yasama: Çift meclisli olan Federal Meclis, doğrudan halk tarafından seçilen 450 üyeden oluşan Devlet Duması ile her biri federe birim tarafından atanan 166 üyeli Federasyon Konseyi'nden oluşur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya>, 2020). Meclisin temel görevleri arasında; yasama yapmak ve onaylamak, savaş ilan etmek, ülke adına kararlar almak, uluslararası antlaşmaları onaylamak veya reddetmek ve Devlet Başkanını görevden almak gibi birçok yetkisi vardır.

Rusya'da Yargı: Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Yüksek Tahkim Mahkemesi ve ilk derece federal mahkemelerden oluşur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya>, 2020). Yargılama için gerekli olan hâkimleri Federasyon Konseyi atamaktadır.

Rusya Anayasası'na göre sağlık hizmetleri tüm ülkede ücretsizdir. Rusya'da kişi başına düşen doktor, hastane ve sağlık çalışanlarının sayısı diğer birçok ülkeden daha fazladır. Ancak ücretsiz sağlık hizmetinin uygulama aşamasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu sıkıntıların en büyüğünü ise belki de Covid-19 döneminde yaşamış olması muhtemeldir. Çünkü Rusya salgının daha ilk zamanlarında olmasına rağmen, kapalı bir tutumda bulunmuş ve aktif müdahale yerine

sadece izleme stratejisini uygulamıştır. Ancak görünen o ki sonuçlar beklenildiği ölçüde gerçekleşmemiş ve salgın tüm ülkeyi etkisi altına almıştır. Sonrasında bir takım katı önlemler alarak sürece müdahale etmiştir. Ama ne yazık ki virüs ülkeyi sarmış ve hızla da yayılmaya devam etmiştir.

15 Şubat 2020 tarihinde 2 vaka bildirimi sonucunda Rusya Covid-19 ile resmen tanışmış oldu. 19 Mart 2020 tarihinde ilk Korona ölümü gerçekleşmiş ve durum artık kontrol edilemeyecek düzeye doğru yol almaya başlamıştır. Alınan sert önlemler nedeniyle insanlar tedirgin olmuş ve hatta hastaneye gitmekten çekinir hale gelmişlerdir. Artan vakalar ve ölümler nedeniyle ülkede yerel düzeyde çeşitli kısıtlamalar yapılmıştır. 85 bölgenin bazı bölgelerinde restoran, tiyatro, kafe ve benzeri mekânların faaliyeti durdurulmuş ve bazı bölgelerde devlet memurları için aşı zorunlu hale getirilmiştir, Yine bazı bölgelerde 60 yaş ve üzeri için sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır.

Çoğunluğun kurallara uyduğu ancak ülkenin kendi bölgeleri arasında ortaya çıkan uygulama farklılıkları halk arasında kargaşaya neden olmuştur. Çünkü başkent Moskova'da hayat normal akışında devam etmiştir. Restoranlar, kafeler, sinema ve tiyatrolar dolup taşmış, toplu taşıma araçlarında maske kullanımı ihlal edilmiştir. Rusya'da 13 Ocak 2021 tarihi itibarıyla toplam vaka sayısı 3.471.053'e ulaştı ve ülkede 63.370 kişi, virüsün yol açtığı enfeksiyon nedeniyle hayatını kaybetti.

Demokratik açıklığın ve hesap verebilirliğin bulunmaması ortaya çıkan bu üzücü tablonun sorumlusu olmuştur. Çünkü toplum, doğrudan otoritenin kararlarına açık bir halde kalmış ve bu durum farklı biçimlerde olumsuz sonuçlar doğurmuştur (Alkan, 2020:274). Başarısız olmanın en başında otoritenin baskın olması ve kurallar arasındaki bütünlüğün sağlanamaması gelirken temelde yer alan aslında tamamıyla olası bir krize karşı hazırlıksız olmasıdır. Bu durum da Rusya'nın salgından en fazla etkilenen ülkelerden biri olarak karşımıza gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Rusya'nın yapması gereken ise; salgından ders çıkarmalı ve gelecekteki kriz durumlarına karşı hazırlıklı olmalıdır.

7. TÜRKİYE

Türkiye, resmî adıyla Türkiye Cumhuriyeti diğer yönetim sistemlerinden farklı olarak cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle yönetilmektedir. Üniter bir yönetim sistemiyle yönetilen Türkiye, anayasal bir cumhuriyettir. Demokratik ve laik bir devlet olması, ülke yönetiminde din ile devlet ilişkilerinin birbirinden bağımsız olmasını sağlamaktadır. Bu sistem, ne yarı başkanlık sistemidir ne de başkanlık sistemidir. Dünyada daha önce uygulanmayan bu yönetim sistemi sadece Türkiye'dedir. Hem başkanlık sistemiyle hem de yarı başkanlık sistemiyle benzer özellikler göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan sosyal bir hukuk devletidir (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, 2022). Ülkede cumhurbaşkanı, devletin başıdır. Yürütme gücü, Cumhurbaşkanıya aittir. Cumhurbaşkanı partili olabilir ve halk tarafından seçilmektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde; hükümetin kurulmasından, bakanların ve belli başlı bazı büyük devlet adamlarının atanmasından cumhurbaşkanı sorumludur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın sekizinci maddesine göre, yürütme yetkisi ve görevi, cumhurbaşkanı tarafından, anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>, 2021). Cumhurbaşkanının normal şartlardaki görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa olmak üzere cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanı olmak için 40 yaşını doldurmuş Türk vatandaşları arasından doğrudan halk tarafından ve iki turlu bir seçimle 5 yıl süre ile seçilir (Eviz, 2019:150). Cumhurbaşkanlığı için, siyasî parti grupları, en son seçimlerde geçerli oyların en az %5'ini almış siyasî partiler ve en az yüz bin seçmen tarafından aday gösterilir (Eviz, 2019:151). Cumhurbaşkanının görevleri; bütçeyi hazırlamak, bakanları seçmek, milletler arası anlaşmaları onaylamak ve yayımlamak, Cumhurbaşkanı yardımcılarını atamak ve görevlerine son vermek, Türk silahlı kuvvetlerinin başında yer almak gibi daha birçok alanda görev ve sorumlulukları vardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), genel oy ile seçilen 600 milletvekilinden oluşmaktadır. 18 yaşını dolduran her Türk genci milletvekili seçilebilme hakkına sahiptir. Bu vekiller halk tarafından her 5 yılda bir seçilmektedir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile aynı gün yapılmaktadır. Meclisin görev ve yetkileri; kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası anlaşmaları onaylamak, genel ve özel af ilânına karar vermektir (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, 2022).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, Cumhurbaşkanı ya da Türkiye Büyük Millet Meclisi, birbirlerinin görevlerine son verebilme yetkilerine sahiptirler. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, yasama ve yürütme kuvvetleri arasında bir denetleme mekanizması yoktur. Kuvvetler ayrılığının uygulanması ve Cumhurbaşkanının kararnameler yoluyla yasama gücünü kullanması bunu açıklar niteliktedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanının seçimlerini yenileme kararı alabilir. Meclis üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunu sağladığı takdirde seçim tekrarlanır. Ancak cumhurbaşkanı meclisi istediği zaman feshedebilir. Bu durum aslında yürütmenin yasama gücünden üstün durumda olduğunu göstermektedir. Çünkü meclis, Cumhurbaşkanını denetleyemez ve aynı zamanda onun yetkilerini de sınırlandıramaz. Ancak Cumhurbaşkanı, TBMM'nin yetki ve etkinliği üzerinde söz sahibidir. Uygun görmediği durumlarda meclisi devre dışı bırakabilir. Yani cumhurbaşkanı siyasî kararlar verme konusunda tek yetkili kişidir. 2014 yılından beri Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2018 yılından beri Cumhurbaşkanı yardımcısı: Fuat Oktay ve Meclis Başkanı: Mustafa Şentop'tur.

Türkiye'de yargı gücü Türk milleti adına yalnızca ve yalnızca bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından yürütülmektedir. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, 2022). Yasama ve yürütme organları ile idare, yargı kararlarına uymak zorundadır. Bu kararlar değiştirilemez.

Devletin temel işleyişindeki üç güç olan yasama, yürütme ve yargı dikkate alındığında, yerel yönetimlerin hemen hemen herhangi bir gücü yoktur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye>, 2020). Çünkü merkezi yönetim yerel yönetimin üstünde yer almaktadır. Bu bakımdan yerel yönetimler yalnızca bulundukları yerlere hizmet sağlamaktadırlar. Bu yerel yönetimleri; illerin başında yer alan valiler, ilçelerin başında yer alan kaymakamlar veya diğer üst düzey yetkililer oluşturur.

Türkiye'de sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır. Sağlık Bakanlığı 2003 yılında bir düzenlemeye giderek sağlık hizmetlerini ücretsiz hale getirmiştir. Türkiye, güçlü sağlık alt yapısı ve sistemli olması sayesinde salgını başarılı bir şekilde yönetmiştir. Bu başarısını da 2003 yılında başlatılan "Sağlıkta Dönüşüm Programı" sayesinde başarmıştır. Tehlikeyi önceden sezip ona göre hareket etmesi başarısının anahtarı olmuştur. Bu program sayesinde sağlık sisteminin üzerindeki yük azaltılmış ve çok daha kontrollü bir kriz yönetim mekanizması sağlanmıştır (Güngör, 2020:839). Güçlü sağlık sistemiyle Türkiye, diğer gelişmiş ülkelerden ya da gelişmekte olan ülkelere çok daha iyi durumdadır ve büyük avantajlara sahiptir (TCC, 2020:310). Bu avantajlarını Covid-19 salgınında fazlasıyla da kullanmıştır.

Korona virüsü henüz daha Türkiye'ye gelmeden vakaların görüldüğü komşu ülkeler ile kara sınırlarının kapatılması ve vaka görülen diğer ülkelere karşılıklı uçuşların durdurulması

kararı alınmıştır (<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiyenin-koronavirus-icin-aldigi-etkin-onlemler-466894.html>, 2021). Pandeminin henüz daha en başında, Türkiye'nin almış olduğu bu hızlı tedbirler, WHO ve birçok devlet tarafından örnek ülke seçilmiştir.

Türkiye'de ilk vakanın 11 Mart 2020 tarihinde görülmesinin hemen ardından vaka sayılarında hızlı bir artış gerçekleşmiş ve bu doğrultuda diğer birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de salgının kontrol altına alınabilmesi için bir dizi önlem uygulanmıştır (Tunalı, 2020:32). Bu önlemlere örnek olarak örgün eğitim uzaktan eğitim ile gerçekleştirilmeye başlanmış, evden çalışmaya özen gösterilmiş ve dönüşümlü çalışma gibi uygulamalara geçmeye başlanmıştır (Göktepe, 2020:631). 17 Mart 2020 tarihine gelindiğinde ise Covid-19'a bağlı olarak ilk ölüm gerçekleşmiştir (<https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>, 2020). 17 Mart'ta 98 olan vaka sayısı 18 Mart'ta yaklaşık olarak iki katına çıkmış ve 191 olmuştur. Bundan sonra test sayıları da giderek artmış, vaka sayıları da hızlı bir şekilde çoğalmıştır. 13 Ocak 2021 tarihi itibarıyla Covid-19'a bağlı hasta sayısı 2.355.839 kişi iken vefat eden kişilerin sayısı 23.325'dir.

Covid-19 ile mücadelenin ilk başlarında, 10 Ocak 2020 tarihinde, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın başkanlığında, daha önceden hazırlanmış olan "Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı"na uygun bir biçimde, alanında yetkin 31 bilim insanından oluşan bir Bilim Kurulu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kurulda enfeksiyon, mikrobiyoloji, viroloji, halk sağlığı, iç hastalıkları, yoğun bakım ve göğüs hastalıkları uzmanı akademisyenler yer aldı (Arslan ve Karagül, 2020:10). Bu kurulun amacı, krizin gelişimini izleyerek devlet yöneticilerinin karar vermelerinde çeşitli tavsiyelerde bulunmaktır. Hükümet, Bilim Kurulunun tavsiyelerinden yararlanıp meselenin sağlık, toplumsal ve ekonomik yönlerini de göz önünde bulundurarak hızlı, verimli ve etkin kararlar almıştır (Miş, 2020:16). Bilim kurulunun önerilerini dikkate alarak hızlı ve etkin bir yönetim gösteren Sağlık Bakanlığı, devletin ilgili organları ile sürekli eşgüdüm sağlamış, eş zamanlı olarak kamuoyunu düzenli olarak bilgilendirerek sürecin daha sağlıklı yönetilmesini sağlamıştır (Öztürk, 2020:82).

Cumhurbaşkanı'nın temsil ettiği yürütme gücü sayesinde önlemler etkili bir biçimde alınmıştır. Covid-19'a karşı alınan önlemler arasında; toplu etkinliklerin kısıtlanması, sportif faaliyetlerinin ileri bir tarihe ertelenmesi, okulların tatil edilmesi, seyahatlerin kısıtlanması, yurtdışı seyahatin durdurulması, ibadethanelerin geçici olarak kapatılması gibi birçok kısıtlama getirilmiş ve insanların etkileşimi azaltılmıştır. Bu süreçte Sağlık Bakanlığı, sağlık alt yapısının hazırlanması, vakaların takibi, alınacak tedbirlerin önerilmesi konularında; İçişleri Bakanlığı kamu düzeninin korunması bağlamında, Hazine ve Maliye Bakanlığı, ekonomik destek paketlerinin sağlanmasında, Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı sosyal yardımların sağlanmasında, Milli Eğitim Bakanlığı eğitimin uzaktan devamlılığının sağlanmasında önemli

görevler üstlenmişlerdir. Diğer bakanlıklar ve yerel yönetim mensupları da kendi görev alanları ile ilgili mücadelelerde bulunarak sürece destek olmuşlardır.

Covid-19 salgını ile aktif mücadele içerisinde olan Türkiye, sahip olduğu ileri düzeyde donanımlı hastaneleri, güçlü sağlık sistemi, yüksek miktarda yatak sayısı ve uzman personel kaynağı ile dünya çapında salgınla mücadelede başarısını kanıtlamıştır (Koç, 2020:143). Türkiye’de Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı büyük bir yükü ve sorumluluğu üzerlerine almış oldular. Özellikle Sağlık Bakanlığı etkili bir liderlik ve yönetim örneği göstererek, bu virüsün toplum üzerinde ortaya çıkardığı ve çıkarabileceği bütün yükü sağlık sisteminin üzerine bindirmeyecek şekilde durumu idare etmeyi başarmıştır (Boyacı, 2020:60). Halk da yöneticilerin koymuş olduğu kurallara uymaya özen göstermiş ve salgının kontrolden çıkmasının önüne geçilmiştir.

Covid-19 pandemisi ile mücadele kapsamında Türkiye tarafından vatandaşlarına çeşitli ekonomik destek paketleri hayata geçirilmiş ve toplumun temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için çeşitli yardımlarda bulunulmuştur (Gülçiçek, 2021:123). Örneğin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) faiz oranlarını düşürmüştür. Ayrıca tüm sektörü ele alan bir teşvik paketini uygulamaya sokmuştur. Bu süreçte işsizlik artışının engellenmesi için işten çıkarmalar yasaklanmıştır. Diğer bir maliye politikası olarak bireyleri ve hane halkını desteklemek amacıyla çeşitli sosyal yardım destekleri sağlanmış ve toplumsal dayanışma teşvik edilmiştir. (Acar 2020:292). Son olarak da küresel salgının ülkemizin ekonomisine, güvenliğine, turizmine, ticaretine, tarımına ve çalışma hayatına yönelik doğuracağı olumsuz etkileri en aza indirmek amacıyla kapsamlı destek paketleri yaşama geçirilmiştir (TCC, 2020:135).

Türkiye salgınla mücadele kapsamında, gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelere pek çok noktada temel ve ileri düzey tıbbi yardımı sağlamıştır (Akgün ve Çelik, 2020:382). Türkiye Covid-19 ile mücadelesini sadece ulusal sınırları içerisinde tutmamış, aynı zamanda salgının yayılımını yavaşlatmak ve can kayıplarını engellemek için birçok devletin mücadelesine özellikle tıbbi malzeme yönünden büyük katkı sağlamıştır. Türkiye; salgınla mücadele kapsamında kendi dışındaki 158 ülkeye tıbbi malzeme yardımında bulunarak onların ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmıştır (<https://www.trthaber.com/haber/gundem/tbmm-baskani-sentop-turkiye-salgin-surecinde-158-ulkeye-yarim-gonderdi-585234.html>, 2020). Bu noktada, bugüne kadar Türkiye’nin; sosyoekonomik ve sağlık hizmetleri gücü bakımından kendisinden çok daha iyi durumda olan ülkelere kıyasla, pandemi sürecinde diğerlerine göre daha iyi bir performans sergilediği görülmektedir (Budak ve Korkmaz, 2020:76).

Dünyanın öbür ucunda başlayan Covid-19 salgını, Türkiye Cumhuriyeti tarafından sürecin en başından beri ciddiyetle takip edilmiş ve bunun sonucunda da başarılı bir kriz yönetimi/salgın yönetimi gerçekleştirilmiştir. Gelişmiş ülke statüsünde olan birçok ülkenin sağlık sistemlerinin ve tıbbi malzemelerinin kendi kendilerine bile yetmediği bir dönemde,

gelişmekte olan bir ülke statüsündeki Türkiye'nin 158 ülkeye yardımda bulunması takdire şayandır (Güngör, 2020:846). Bu bakımdan Türkiye'nin Covid-19 pandemisinde tanı alan hasta ve ölen hasta ortalamalarında dünya ülkeleri arasında daha iyi sıralamalarda olmasının altında yatan asıl sebep başarılı bir kriz yönetimi göstermiş olmasıyla izah edilebilir (Çomak ve Özkul, 2020:123). Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde bürokrasinin eş güdümlü olarak çalışması ve hızlı karar alma süreçlerinin etkili olması kriz yönetimini kolaylaştırmıştır (Aydın, 2020:97). Bu hızlı karar alma ve uygulama başarısının temel anahtarı olmuştur.

Türkiye'nin Covid-19 salgınına karşı aldığı önlemler ve açıkladığı desteklerin bir kısmı kronolojik olarak aşağıda yer almaktadır.

10 Ocak'ta; Sağlık Bakanlığı bünyesinde bir Bilim Kurulu oluşturuldu.

14 Ocak'ta; Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan "2019-nCoV Hastalığı Rehberi" ülke genelindeki ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtıldı.

03 Şubat'ta; Türkiye, Çin'den gelen tüm uçuşlarını durdurdu.

29 Şubat'ta; İran, Irak, Güney Kore ve İtalya'ya tüm uçuşlar durduruldu.

11 Mart'ta; Ülkemizde ilk korona virüs vakası tespit edildi.

12 Mart'ta; Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç ve Norveç uçuş yasağı kapsamına alınan diğer ülkeler oldu.

16 Mart'ta; İçişleri Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu kararname ile kafeterya, restoran, sinema, tiyatro, gösteri gibi faaliyetler geçici olarak durduruldu.

17 Mart'ta; Sağlık Bakanı Fahrettin Koca Türkiye'de Covid-19 kaynaklı ilk can kaybının gerçekleştiğini açıkladı.

18 Mart'ta; Covid-19 krizinden etkilenen kişi, kurum ve sektörlerin yükünü hafifletmek amacıyla "Ekonomik İstikrar Kalkanı" paketi açıklandı. Ayrıca Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, televizyon ve sosyal medya üzerinden günlük bilgilendirmeler yapmaya başladı.

20 Mart'ta; Tüm hastaneler "Salgın Hastanesi" olarak ilan edildi.

21 Mart'ta; 65 yaş üstü ve kronik hastalığa sahip kişilerin sokağa çıkması yasaklandı. 2 milyon dar gelirli aileye 1000'er lira yardım yapılacağı duyuruldu.

23 Mart'ta; Yerli solunum cihazı olan Sahra'nın seri üretimine başlanmasına karar verildi.

24 Mart'ta; Hızlı tanı kitleri uygulamaya başlandı.

28 Mart'ta; Tüm şehirlerde Pandemi Kurulu oluşturulması kararlaştırıldı.

30 Mart'ta; 569.549 hanenin ihtiyaçlarının bildirimi, valiliğin ve kaymakamlığın koordinasyonunda "Vefa Sosyal Destek Grupları" tarafından yerine getirildi.

03 Nisan'da; 20 yaş altı bireylere sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Yurt dışı uçuşlar tamamen durduruldu. Kalabalık yerlerde maske takılması zorunlu hale getirildi.

10 Nisan-1 Haziran tarihleri arasında toplam 63 milyon kişinin yaşadığı 30 büyükşehir ve Zonguldak'ta sokağa çıkma yasakları uygulandı.

12 Nisan'da; Kamu bankaları işletmelerin 20,5 milyar liralık ve 795 bin vatandaşın da 40,6 milyar liralık kredi borcunu belirsiz süreyle öteledi.

13 Nisan'da; Korona virüs salgınıyla mücadele kapsamında malzeme yardımı yapılan ülke sayısı 34'e ulaştı.

23 Mayıs'ta; 3 gün boyunca sokağa çıkma yasağı uygulandı.

01 Haziran'da; Türkiye'de ilk normalleşme adımı atıldı. Sokağa çıkma ve seyahat kısıtlamaları kaldırıldı. Ancak 18 yaş ve altı 65 yaş ve üstü vatandaşlara uygulanan sokağa çıkma kısıtlamasına devam edildi. İş yerleri açıldı. Vatandaşlar sosyal mesafe ve maske kuralına uyarak restoran, kafe ve pastanelerde oturabilecek. Kamu personelleri normal mesailerine başladı.

09 Haziran'da; 18 yaş ve altındakiler için sokağa çıkma kısıtlaması kaldırıldı. 65 yaş ve üstü vatandaşlar ise haftanın her günü saat 10.00-20.00 saatleri arasında dışarı çıkabileceklerdir.

07 Eylül'de; Toplu taşımalara ayakta yolcu alınmayacaktır. Ailelerin tercihleri göz önüne alınarak okul öncesi ve 1. sınıf öğrenciler okula başlayacaklar.

12 Kasım'da; Özel sektör ve kamu sektöründe esnek mesai uygulaması teşvik edilecektir. Yüzme havuzu, hamam, sauna, halı saha, spor salonları, sinema, internet kafe, kuaför, berber ve benzeri tüm iş yerlerinde hizmetler saat 22.00'de sona erecektir.

18 Kasım'da; Hafta sonları saat 10.00-20.00 dışında sokağa çıkma sınırlaması uygulanacaktır. Ara tatilde olan okullarda eğitim öğretim yılsonuna kadar uzaktan eğitim ile devam edecektir. Resmi, özel, örgün ve yaygın olarak tüm eğitim öğretim faaliyetleri 31 Aralık 2020 tarihine kadar uzaktan eğitim ile devam edecektir. Lokantalar, restoranlar ve pastanelerde paket servise ya da gel al hizmetine müsaade edilecek ancak saat 10.00-20.00 aralarında çalışmalarına izin verilecektir.

01 Aralık'ta; Hafta içi her gün 21.00-05.00 saatleri arasında genel sokağa çıkma kısıtlaması uygulanacaktır.

25 Aralık'ta; Korona virüs ile mücadele kapsamında yurt dışından gelenlere son 72 saat içerisinde yapılmış pcr testi zorunluluğu getirildi.

Yukarıda yer alan Covid-19 ile mücadeledeki önlemlerin ve desteklerin bugün Türkiye'nin başarısının temellerini oluşturmuştur. Halkın kurallara uymaya dikkat etmesi, temizlik ve hijyene olan düşkünlüğü virüs ile mücadelede büyük bir katkı sağlamıştır. Ancak yalnızca bunlar ile başarı sağlanmamış ve Türkiye, geçmiş krizlerle mücadelede geliştirilen yüksek devlet kapasitesi, donanımlı sağlık personeli ve altyapısı ile kriz yönetim süreçlerinde teknolojik araçların etkin kullanımı gibi faktörlerin yardımıyla salgınla mücadele kapsamında etkili bir performans ortaya koymuştur (Yıldız ve Uzun, 2020:45). Bu başarısı da diğer ülkelere örnek olmuştur.

7.1. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1982 Anayasasınca sosyal devlet ilkelerine dayalı olarak vatandaşların sağlık hizmetlerini ön plana almıştır. Anayasaya göre devlet, herkesin fiziksel ve zihinsel sağlığının korunmasını amaçlamaktadır. Sağlık Bakanlığı tarafınca yürütülen çalışmalar ile toplumun sağlığı ön planda yer almaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın teşkilat yapısı, merkezi ve taşra olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Merkezde Sağlık Bakanlığı yer alırken taşrada, İl Sağlık Müdürlüğü ve İlçe Sağlık Örgütü yer almaktadır.

Aşağıda Sağlık Bakanlığı'nın merkez teşkilatlanmasını görmekteyiz. 10.07.2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi doğrultusunda Sağlık Bakanlığı'nın görev ve yetkileri belirtilmiştir. Sağlık Bakanlığı Merkez teşkilatı; Bakan, Bakan Yardımcıları (4), hizmet birimleri (13), bağlı kurul ve kuruluşlardan (3) meydana gelmektedir. Bakanlık görevinde yer alan kişi hem Cumhurbaşkanına karşı sorumlu hem de emri altında hizmet veren personel ve işlemlerden sorumludur.

T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI MERKEZ TEŞKİLATI GÖREV DAĞILIMI

Kaynak: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11444/teskilat-semasi.html>, 2022

7.2. Türkiye’de Salgın Yönetimi

Türkiye, afet bakımından zengin bir ülkedir. Afet olaylarının fazla olması ve çeşitli olması özellikle sağlık, ekonomik ve sosyal alanda kayıplara sebep olmaktadır. Bu bakımdan T.C. Sağlık Bakanlığı 2009 yılında “Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı” oluşturmuştur. Bu plan ile acil durumlara bağlı tüm kurum ve kuruluşlar Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda gerçekleşmektedir. Bu plan dahilinde; küresel grip salgınlarının tanınması, kurum ve

kuruluşların salgın durumundaki rol ve sorumluluklarını yerine getirmek için hazırlık yapmaları ve salgın ile mücadeleyi koordineli olarak yürütmeleri amaçlanmıştır (Koçak ve Sarı, 2021:39).

Covid-19 salgınında büyük bir başarı sağlayan Türkiye, bu başarısını sağlık alt yapısına yaptığı çalışmalar ile başarmıştır. 2004 yılından beri pandemilerle mücadele kapsamında çeşitli çalışmalar yapılmış, geçmişten ders çıkartılmış ve bunun doğrultusunda pandemilerle mücadele için doğru ve etkin planlamalar hazırlanmıştır. Salgınların önlenmesinden ya da yönetilmesinden Sağlık Bakanlığı sorumludur. “Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı” doğrultusunda Covid-19 virüsünün toplum üzerindeki etkisinin azaltılması amaçlanmış ve bu durum başarı ile sonuçlanmıştır.

8. ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Tedbirler	ABD	Almanya	Birleşik Krallık	Çin	İran	İtalya	Rusya	Türkiye
İlk Vaka	20 Ocak 2020	27 Ocak 2020	31 Ocak 2019	31 Aralık 2020	19 Şubat 2020	31 Ocak 2020	31 Ocak 2020	11 Mart 2020
İlk vakadan kaç gün sonra kamu personeline yurt dışına çıkış kısıtlaması/yasağı getirilmiştir?	12 Mart 2020	Yurtdışına çıkış yasağı uygulanmamıştır.	Yurtdışına çıkış yasağı uygulanmamıştır.	29 Ocak 2020	04 Mart 2020	Yurtdışına çıkış yasağı uygulanmamıştır.	11 Mart 2020	12 Mart 2020
İlk vakadan kaç gün sonra taktilere yönelik düzenleme yapıldı / karar alındı?	Yapılmadı.	Yapılmadı.	Yapılmadı.	25 Ocak 2020	23 Şubat 2020	29 Şubat 2020	Yapılmadı.	30 Mart 2020
Ülkede kamu sektöründe esnek/ uzaktan çalışma yöntemlerine ilk vakadan kaç gün sonra geçildi?	16 Mart 2020	Yapılmadı.	Yapılmadı.	3 Şubat 2020	24 Mart 2020	13 Şubat 2020	16 Mart 2020	22 Mart 2020
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra eğlence ve dinlenme alanlarının faaliyetlerinin durdurulması kararı alındı?	Belirsizdir ancak kapatılma kararı uygulanmıştır.	23 Mart 2020.	25 Mart 2020.	23 Ocak 2020.	24 Şubat 2020	18 Şubat 2020	24 Mart 2020	16 Mart 2020
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra sosyal, kültürel, sanatsal ve akademik etkinlikler durduruldu?	16 Mart 2020	23 Mart 2020	21 Mart 2020	İlk günlerde durdurulmuştur.	24 Şubat 2020	18 Şubat 2020	19 Mart 2020	12 Mart 2020
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra müze ve öğrenim yerleri kapatıldı?	Genel bir düzenleme bulunmamaktadır	23 Mart 2020	23 Mart 2020	23 Ocak 2020	11 Mart 2020	17 Şubat 2020	16 Mart 2020	27 Mart 2020
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra korona virüs nedeniyle milli parklar, orman, mesire alanı gibi alanlara giriş yasaklandı?	Kısıtlama getirilmemiştir.	23 Mart 2020	23 Mart 2020	21 Ocak 2020	25 Mart 2020	20 Mart 2020	Bölgesel kısıtlamaya gidilmiştir.	27 Mart 2020
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra liglerdeki spor müsabakaları ertelendi?	NBA 11 Mart 2020 tarihinde; beyzbol, hokey, futbol ligleri ise 12 Mart 2020.	13 Mart 2020	29 Mart 2020	13 Ocak 2020	01 Mart 2020	18 Şubat 2020	21 Mart 2020	19 Mart 2020
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra sağlık çalışan	18 Mart 2020	Yalnızca tıp fakültesi son sınıf	20 Mart 2020	Yapılmadı.	Yapılmadı.	16 Mart 2020	3 Nisan 2020	23 Mart 2020

sayısının artırılmasına yönelik çalışma yapıldı?		öğrencilerinden destek alınmıştır.						
Ülkede tıbbi maskeler devlet tarafından ücretsiz dağıtılmakta mıdır?	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Bölgelere göre farklı uygulamalar bulunmaktadır.	Hayır	Evet
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra cezaevleri görüş günleri ve cezaevi nakilleri vb. ertelendi?	13 Mart 2020	18 Mart 2020	13 Mart 2020	1 Mart 2020	28 Şubat 2020	18 Şubat 2020	24 Mart 2020	12 Mart 2020
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra semt pazarları ve marketlere yönelik bir düzenleme yapıldı/ karar alındı?	Yapılmadı.	23 Mart 2020	16 Mart 2020	Yapılmadı.	Yapılmadı.	18 Şubat 2020	28 Mart 2020	24 Mart 2020
Koronavirüs ile mücadelede bir bilim kurulu/danışma konseyi vb. bir yapı oluşturuldu mu?	29 Ocak 2020 tarihinde "Kovid-19 ile Mücadele Görev Gücü" oluşturuldu.	27.02.2020 tarihinde bir kriz masası oluşturuldu.	1972'de kurulan "Toplumsal Acil Durum Komitesi" (COBR) çatısı altında yürütülmektedir.	"Yeni Tür Koronavirüs Salgınıyla Mücadele Merkezi Öncü Grubu" 25 Ocak 2020'de kuruldu.	Oluşturulmadı.	"Bilimsel Teknik Komite" oluşturuldu.	27 Ocak 2020 tarihinde "Koronavirüs Önleme Merkezi" oluşturuldu.	10 Ocak 2020 tarihinde "Koronavirüs Bilim Kurulu" oluşturuldu.
Ülkede ilk vakadan kaç gün sonra kısmi dışarı çıkma kısıtlaması veya sokağa çıkma yasağı getirildi?	19 Mart 2020	21 Mart 2020	23 Mart 2020	23 Ocak 2020	Getirilmemiştir.	19 Şubat 2020.	28 Mart 2020	22 Mart 2020
Ülkede ilk korona virüs vakasından kaç gün sonra okullar tatil edildi?	12 Mart 2020	16 Mart 2020	21 Mart 2020	20 Ocak 2020	25 Şubat 2020.	13 Şubat 2020.	23 Mart 2020	12 Mart 2020
Ülkede okullar uzaktan eğitime geçti mi?	Evet.	Evet.	Evet.	Evet.	Evet.	Evet.	Evet.	Evet.
İlk vakadan kaç gün sonra her türlü kütüphanenin kullanımı yasaklandı?	Genel bir uygulama bulunmamaktadır.	23 Mart 2020	25 Mart 2020	23 Ocak 2020	23 Şubat 2020.	17 Şubat 2020.	18 Mart 2020	15 Mart 2020
İlk vakadan kaç gün sonra yurtdışına uçuş sınırlandırması/yasağı kararı verildi?	2 Şubat 2020	16 Mart 2020	Sınırlandırma getirilmemiştir.	23 Ocak 2020	Sınırlandırma getirilmemiştir.	31 Ocak 2020	01 Şubat 2020.	29 Şubat 2020
İlk vakadan kaç gün sonra şehirlerarası seyahat	Uygulanmadı.	Şehirlerarası genel bir seyahat (ülke içi	Uygulanmadı.	23 Ocak 2020	25 Mart 2020.	19 Şubat 2020.	Uygulanmadı.	28 Mart 2020

Yasağı/kısıtlaması uygulandı?		dolaşım) yasağı / kısıtlaması getirilmemiştir. Eyaletler bazında uygulamalarda çeşitli farklılıklara rastlanabilmektedir.						
İlk vakadan kaç gün sonra toplu taşıma araçlarının kullanımına yönelik düzenlemeler (seyrek oturma düzeni/maske kullanımı) getirildi?	Düzenleme getirilmemiştir.	23 Mart 2020.	Düzenleme getirilmemiştir.	25 Ocak 2020	25 Mart 2020.	29 Şubat 2020.	26 Şubat 2020	24 Mart 2020
Ölüm Sayısı (13 Ocak 2021)	239.042	44.404	84.901	4.634	56.457	80.315	63.370	23.325
Vaka Sayıları (13 Ocak 2021)	23.769.527	1.981.054	3.202.772	87.706	1.305.339	2.329.588	3.471.053	2.355.839
Hasta Çalışanlar ve Aileleri İçin Gelir desteği	+	-	+	+	-	+	+	+
Yaşlıların Korunması	-	+	+	-	-	-	+	+
Hastanelerde Yatak Sayısı Yeterli Mi?	-	+	+	+	-	-	+	+
Korona virüs Testi/Tedavisi Ücretsiz mi?	Kısmen	Evet	Evet	Evet	Kısmen	Kısmen	Kısmen	Evet
Hastanelerde Yoğun Bakım Ünite Sayısı/Yatak Sayısı Yeterli mi?	Kısmen	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Evet

Yukarıda yer alan karşılaştırmalarda ülkelerin bir birlerine benzer önlemler aldığı gibi tamamen bağımsız önlemlerinde aldığı görülmektedir. Bu farklılıkların oluşmasında en temel etken yönetim sistemlerindeki farklılıkların değil sosyo-kültürel yapı ve ekonomik sağlığın ön planda olmasıdır diyebiliriz. Bu bakımdan da aslında olması gereken halk sağlığın devamının sağlanabilmesi olmalıdır. Bunu sağlamak içinde güçlü bir sağlık altyapısının olması, yeterli sağlık çalışanlarına ve ekipmanlarına ihtiyaç vardır.

31 Aralık 2019 tarihinde Wuhan kentinde ortaya çıkan virüsün bu denli hızlı yayılmasının temel nedenleri arasında ulaşım olanaklarının geniş olması, nüfusun fazla olması ve hastalık belirtisinin hemen görünmemesi virüsün dünya çapında yayılımını kolaylaştırmıştır. Ülkelere ilk korona virüsünün gelmesinin ardından önlemler alınmaya hatta bazı ülkeler alınan önlemlerin geliştirilmesine başlamıştır. Öncelikle sınırların kapatılması, havayolu trafiğinin durdurulması, hasta olanların karantinaya alınması ve hastalığın tedavisi için çalışmalara başlanmıştır. İran devleti dışında ülkeler bir bilim kurulu oluşturdu ve süreci bilim kurulu vasıtasıyla incelemişlerdir. Yine İran devleti, sağlık çalışanlarının sayısında artışa gitmemiş, kısmi ya da tam karantina önlemlerini almamıştır. Bu yapılmayan uygulamalar neticesinde İran, süreci yalnızca izlemiş ve hastalığının olumsuz etkisinin azaltılması için gerekli çalışmaları yürütmemiştir.

Türkiye devleti, virüs ile mücadelede etkin ve verimli kararlar almıştır. Halkın her kesimine yönelik kararları içeren yasalar Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Ücretsiz maske dağıtımı, karantina önlemleri, sokağa çıkma yasağının uygulanması, PCR testinin zorunlu olması, ekonomik teşvik paketlerinin yürürlüğe koyulması, sosyal destek paketlerinin oluşturulması gibi birçok konuda çalışmalar yürütülmüştür. Sürecin daha en başlarında kurulan bilim kurulu heyeti sayesinde virüsün yayılımının izlenmesi ve yıkıcı gücüne karşı önlemlerin alınması amaçlanmıştır. Yine aynı şekilde diğer devletler buna benzer bir kurul oluşturmuştur. Ancak Türkiye daha erken bir kurul oluşturması bakımından diğerlerinden daha ön planda yer almaktadır.

Covid-19 virüsünün yayılması kısa bir süre içerisinde gerçekleşmiştir. Ancak bu yayılımının ülkemize daha geç gelmesinin temel sebebi sınırlarımızı kapatmamız ve havayolu ulaşımında çeşitli önlemlerin yapılması ile sağlanmıştır. Coğrafi bakımdan bir geçiş ülkesi olması Türkiye’de hastalığın daha erken görülmesine olanak sağlamıştır. Ancak sürecin başarılı takibi sonucunda bu durum ortaya çıkmamıştır. Önlemlerin alınmasında hızlı ve etkili karar alabilen devletler süreci başarılı bir şekilde yönetebilirken karar almada geç kalan ya da karar alamayan devletler başarısız bir yönetim gerçekleştirmiştir.

9. SONUÇ

2019 yılının Aralık ayında ortaya çıkan Covid-19 virüsü, evrensel bir kriz doğurmuştur. İnsanlığı hazırlıksız yakalayan virüs, Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. Bilim ve teknolojinin çok fazla gelişmiş olması, salgının ekonomik ve toplumsal boyutlarda yarattığı tahribatı azaltmaya yetmemiştir. Toplum sağlığını hem ruhen hem de bedenen derinden etkileyen virüs, dünya çapında milyonlarca insanı evlerine kapatmış ve ekonomik faaliyetleri durdurma noktasına getirmiştir. Virüs kısa süre içerisinde dünyaya yayılmış ve bu yayılımın sonucunda da ülkeler, virüsle mücadele kapsamında çeşitli önlemler alarak virüsün yıkıcı gücünü azaltmaya çalışmışlardır.

Covid-19 virüsü, ilk olarak sağlık problemi olarak ortaya çıkmış ancak ilerleyen süreçlerde ulusal ve uluslararası gelişmeleri etkileyen çok yönlü bir kriz olmuştur. Virüs, gelişmiş ya da gelişmekte olan ekonomileri süreç boyunca olumsuz etkilemiştir. Yediden yetmişe her kesimi etkileyen virüs, sınıf ve statü farkı da gözetmemiş ve insanlığın ortak bir sorunu olmuştur. Virüs, dünya çapında bir afet meydana getirmiş ve ortaya çıkan tablo doğrultusunda afet yönetim politikalarının gözden geçirilmesi gerektiği görülmüştür. Çünkü mevcut yönetim anlayışı yetersiz kalmıştır. Bu bakımdan etkin bir afet yönetimi için risklerin daha iyi analiz edilmesi, krizlere müdahalenin daha etkin ve hızlı olması gerekmektedir. Netice itibarıyla salgın; ekonomik, siyasal, sosyal ve toplumsal anlamda etkisini göstermiş ve bu yüzden de sadece sağlık olarak ortaya çıkan krizin çeşitli alanlarda etkilerinin hissedilmesi, afeti daha derin bir kavram olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Korona virüsünün yaratmış olduğu kriz nedeniyle dünya, adeta bir dönüm noktasına girmiştir. Virüs; dünya çapında toplumsal kargaşaya, yoksulluğa ve siyasi açıdan gerilimlere yol açmıştır. Çünkü gelişmişlik düzeyine bakılmadan tüm devletler salgın krizi ile karşı karşıya gelmiştir. Devlet yöneticileri/liderleri bu kriz durumundan çıkabilmek için var güçleri ile çalışmalar sürdürmüşlerdir. Başarılı olan devlet yöneticileri olduğu gibi başarısız olan yöneticiler de olmuştur. Burada başarısızlık yalnızca liderin değil aynı zamanda devletin kapasitesi ve sosyal güvene de dayanmaktadır. Temelde yer alan bu üç unsuru bulunduramayan devletler krizi yönetmekte başarısız olmuşlardır.

Covid-19 ile mücadele kapsamında her siyasal rejimin benimsemiş olduğu stratejiler ve politikalar birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar yalnızca siyasal rejimlerin yapısından değil aynı zamanda siyasal ve toplumsal kültürün farklılıklarından da kaynaklanmaktadır. Salgınla mücadele kapsamında halkın hükümete olan güveni, ülkenin yönetim sistemi, ülkenin merkezden ya da âdemi-merkeziyetçilik bakış açısıyla yönetilmesi, ülkelerin üniter ya da federal olması ve hatta geçmişte yaşadığı salgın tecrübeleri gibi faktörler mücadelenin farklılıklarını oluşturmuştur. Covid-19 salgını, devlet kapasitesinin ve kamu

politikası yapım sürecinin kriz ile mücadele kapsamında ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermiştir. Bu bakımdan aslında önemli olan otoriter yönetim değil, ülkenin güçlü kurumsal kapasitesi ve işleyişidir. Yani devletlerin Covid-19 ile mücadeledeki başarısının sırrı, ekonomik ve teknolojik olarak büyük olmaktan çok güçlü siyasal yapılarının ve organize devlet teşkilatlarının olmasıdır.

ABD ve İngiltere Covid-19 ile mücadelede büyük kayıplar vermiştir. Sağlık sisteminin özel sektöre bırakılması, sürü bağışıklığı fikrinin benimsenmesi, virüs ile mücadelede büyük kayıplar verilmesine neden olmuştur. Oysa ki devletler halkın sağlığından sorumludurlar. Ancak ekonomik hayatın sağlığın önüne geçmesi virüs ile mücadelede devleti zor durumda bırakmıştır. Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin de krizi yönetme stratejisi beklenenden çok daha kötü bir sonuç doğurmuş ve komşu olan ülkeler birbirlerine sırtlarını dönmüşlerdir. Birleşmiş Milletler, WHO, IMF ve NATO gibi örgütlerin pandemi ile mücadele kısmında ciddi sorunları olmuştur. Bu kapsamda hastalığın tüm dünyaya yayılmasında bu uluslararası kurum ve kuruluşlar sorumlu tutulmuştur. Çünkü bu kurum ve kuruluşlar öncelikle ekonomik istikrarı sağlamaya çalışmış insan ve toplum sağlığını görmezden gelmiştir. Komşu ülkeler sınırlarını kapatmış ve adeta her ülke kendi başının çaresine bakmaya çalışmıştır. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan devletlerin, salgınla mücadelede ihtiyaç duyulan en temel tıbbi ekipmanlara bile ulaşmakta zorlanması, hastalananları seçerek tedavi etmeye çalışması ve geriye kalanları ölüme terk etmesi, kriz ile mücadelenin başarısızlığını göstermektedir.

Pandemiden en az etkilenen ülkelerden Türkiye ve Çin'e, Avrupa'dan yalnızca Almanya eşlik edebildi. Sağlık sektörünün ciddi devlet kapasitesine sahip olması gerektiğine inanan Türkiye, yapmış olduğu sağlık malzemeleri ve tıbbi ekipman yardımları ile gelişmekte olan bir ülkenin gelişmiş olan ülkelere nasıl yardım yapılabilir olduğunu göstermiş oldu. Uluslararası düzeyde sağlık sistemlerinin çökmesi dayanışma ve yardımlaşmanın önemini açıkça ortaya koymuştur.

Merkezi yönetime bağlı devletlerin hızlı hareket edebilme özelliği sayesinde, bulaşıcı hastalıkların erkenden kontrol altına alınması sağlanmıştır. Ancak yerel yönetim anlayışı ile yönetilen bölgelerde hastalık yapıcı organizmanın girişinin engellenememesi durumunda diğer şehirlere de yayılmasına sebep olur. Merkezi yönetim ile halkın ihtiyaçlarını tespit etmek, karantina uygulaması yapmak ve sağlık ekipmanına erişmek yerel yönetim anlayışına göre daha kolaydır. Bu bakımdan yönetim anlayışı ile salgının yönetilebilirliği arasında büyük bir bağ vardır. Bu bağ karmaşık bir yapıya sahip olmakla birlikte bağın kuvvetli olması, toplumun ve hatta dünya sağlığının sağlanması için çok önemlidir.

Covid-19, tüm dünyaya olası bir salgın hastalık çıkması durumunda ne kadar hazırlıksız olduğunu ve krizi yönetme kapasitelerinin ne kadar zayıf olduğunu göstermiş oldu. Bu bakımdan ülkeler, salgın kaynaklı krizleri yönetmek için; kamu politikaları geliştirmeli, detaylı

kaynak yönetimi sağlamalı, güçlü bir sağlık altyapısı bulundurmalı, planlarını ve uygulamalarını ana hatlarıyla belirleyip bütünselik bir müdahale planlarına sahip olmalıdırlar. Geçmişten çıkarılan dersler doğrultusunda planlar hazırlanmalı ve iş bölümü yapılmalıdır.

Salgın, yalnızca devletler ve uluslararası yönetim araçları için değil, aynı zamanda devletin nasıl yönetildiğine dair büyük bir sınav olmuştur. Öyle ki artık siyasal rejimlerin olası krizlere karşı kendi içlerinde düzenlemeye gitmesi muhtemeldir. Ekonominin güçlü olarak kabul edildiği bilinse de aslında önemli olan güçlü bir sağlık alt yapısıdır. Bu bakımdan yeterli sağlık ve refah sistemlerinin sağlanması sonucunda küresel çapta ekonomik ve sosyal kayıplar en aza inecektir.

Yeni yönetim stratejilerinin üretilmesi ya da var olanın değiştirilmesi artık olası bir durumdur. Uluslararası örgütlerde de değişiklik gözlemlenmesi muhtemeldir. Bu bakımdan ülkemiz bu süreçteki başarısını diğer devletlere örnek olması açısından paylaşmalı ve büyük bir söz sahibi olmanın verdiği güven ile emin adımlarla ilerlemelidir. Ülkemiz, coğrafi açıdan bir geçiş ülkesi olması, geleceğe hazır bir dünya için çalışmalara başlamış olması ve var olan kaynakları etkin kullanabilme yeteneği ile diğer devletlere örnek olmuştur. Ve son olarak belirtilmesi gereken, salgınlarla mücadele etmek geleceğimizi kurtarmak demektir.

KAYNAKLAR

- [1]. Acar, M. (2020). Korona sonrası dünya: ekonomik, sosyal ve akademik hayatta ne değişecek, ne değişmeyecek?, M. Şeker,. A. Özer,. C. Korkut içinde, *Küresel salgının anatomisi insan ve toplumun geleceği* (s. 279-298). Ankara: TDV Yayın.
- [2]. Acar, Y. (2020).Yeni koronavirüs (covid-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-21.
- [3]. Alkan, H. (2020). Covid-19 sonrasında yönetsel kapasite: demokrasi bağlamında devletlerin geleceği, M. Şeker,. A. Özer,. C. Korkut içinde, *Küresel salgının anatomisi insan ve toplumun geleceği* (s. 255-278). Ankara: TDV Yayın.
- [4]. Arslan, İ., & Karagül, S. (2020). Küresel bir tehdit (covid-19 salgını) ve değişime yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-36.
- [5]. Avcı, E. (2020). Korona virüsü pandemisiyle (covid-19) mücadelede sınırlı kaynak kullanımı. *Liberal Perspektif Analiz*, 15, 5-18.
- [6]. Aydın, E. (2006). *Türkiye’de il sağlık yöneticilerinin bulaşıcı hastalık salgınları ve kontrolü konusundaki bilgi düzeyleri uygulamaları ve salgınlarla ilgili veriler*. Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [7]. Aydın, K. (2020). Küresel salgın sonrasında sağlık hizmetlerinin ve ekonomisinin geleceği, M. Şeker,. A. Özer,. C. Korkut içinde, *Küresel salgının anatomisi insan ve toplumun geleceği*, (s. 95-110). Ankara: TDV Yayın.
- [8]. Aysan, M. F. (2020). Nildiğimiz refah devletini yeniden düşünmek: covid-19 pandemisi ve sonrasında sosyal politikalar, M. Şeker,. A. Özer,. C. Korkut içinde, *Küresel salgının anatomisi insan ve toplumun geleceği* (s. 669-688). Ankara: TDV Yayın.
- [9]. Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1, 62-79.
- [10]. Boyacı, İ. (2020). Türkiye sağlık sisteminin dönüşümü (2003-13): Covid-19 pandemisi ile mücadele sürecinde sağlık reformlarına yeniden bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 37, 59-80.
- [11]. Çetinkaya, N. I. (2010). *Kriz ortamlarında devlete duyulan güven (17 Ağustos 1999 Marmara depremi örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- [12]. Çomak, N., & Özkul, O. (2020). Türkiye'nin corona virüs pandemisini önleme çalışmalarının karşılaştırmalı bir analizi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ek Sayı, 101-126.
- [13]. Diamond, J. (2010). *Tüfek, mikrop ve çelik*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- [14]. Duran, H. (2020). *Devletlerin koronavirüsle karşılaştırmalı mücadele stratejileri*. Ankara: SETA Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- [15]. Eviz, Y. (2019). *2017 Anayasa değişikliğinin öncesinde ve sonrasında Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- [16]. Eroğlu, C. (2016). *Anatüzeye girişi*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- [17]. Ertoyl, U., & Akçay, M. (2021). Covid-19 virüsü salgını ile mücadelede büyük veri çalışmaları: çin örneği. *Bilim, Teknoloji ve Mühendislik Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 4-14.
- [18]. Esgibay, E. A. (2019). *Türkiye’de sıtma hastalığı ile mücadele faaliyetleri (1925-1950)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sinop Üniversitesi, Sinop.
- [19]. Göktepe, E.A. (2020). Kriz döneminde iş sürdürülebilirliğine yönelik yönetim uygulamaları; covid-19 pandemi araştırması. *International Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6 (26), 630-638.

- [20]. Gözler, K. (2010). *Başkanlık sistemi*. 10.02.2021 tarihinde <https://www.anayasa.gen.tr/gozler-baskanlik-sistemi.pdf> adresinden alındı.
- [21]. Güder, S. (2020). Covid-19'un uluslararası sistem ve Türkiye siyasetine yansımaları, D. Demirbaş., V. Bozkurt., S. Yorğun içinde, *Covid-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri* (s. 185-201). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- [22]. Gülçiçek, C. (2021). *Koronavirüs salgınının küresel güvenlik ve yönetim üzerindeki etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- [23]. Gündüz, F. (2020). Türkiye'nin yeni koronavirüs (kovid-19) salgını ile sınırı: güvenli gelecek inşası çalışmaları ve kamuoyu algısı. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 447-467.
- [24]. Güngör, B. (2020). Türkiye'de covid-19 pandemisi süresince alınan önlemlerin kriz yönetimi perspektifinden değerlendirilmesi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2 (4), 818-851.
- [25]. İnce, C. (2020). Afetlerle mücadelede neo-liberal politik başarısızlığın bir manifestosu: covid-19. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ek Sayı, 421-440.
- [26]. Kaya, N. (2019). *Ülkemizdeki bulaşıcı hastalık bildirimlerinin afet yönetimi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane.
- [27]. Kılıç, O. (2004). *Eski çağdan yakın çağa genel hatlarıyla dünyada ve osmanlı devleti'nde salgın hastalıklar*. Elazığ: Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- [28]. Kılıç, O. (2020). Tarihte küresel salgın hastalıklar ve toplum hayatına etkileri, M. Şeker., A. Özer., C. Korkut içinde, *Küresel salgının anatomisi insan ve toplumun geleceği* (s. 13-54). Ankara: TDV Yayın.
- [29]. Koç, İ. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde uygulamaya konulan mal tedbir ve teşviklerin karşılaştırmalı analiz: türkiye ve seçilmiş ab ülkeler karşılaştırması. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 124-152.
- [30]. Koçak, H., & Sarı, B. (2021). Türkiye'de covid-19 ile mücadele sürecine afet yönetimi açısından bir yaklaşım. *Dirençlilik Dergisi*, 37-49.
- [31]. Küçük, A. (2020). Yönetimde merkezileşmenin bir etkeni olarak salgınlar. *Turkish Studies*, 15(4), 703- 721.
- [32]. Leblebici, Ö. (2014). Afetlerde kamu yönetiminin rolü ve toplum temelli afet yönetimine doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 457-477.
- [33]. Macar, O. D., & Asal, U. Y. (2020). Covid-19 ile uluslararası ilişkileri yeniden düşünmek: tarih, ekonomi ve siyaset ekseninde bir değerlendirme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 37 (Özel Ek), 222-239.
- [34]. Miş, N. (2020). Türkiye'nin kriz yönetim başarısı. *Kriter Dergisi*, Nisan, 14-17.
- [35]. Oğurlu, E. (2020). Tarih boyunca pandemiler ve uluslararası sisteme etkileri. *Turkish Studies*, 15(4), 791-805.
- [36]. Oran, İ.B. (2020). Küreselleşen covid-19 coronavirüs krizinden kaybedenler ve kazananlar. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 12(46), 105-112.
- [37]. Orçun, İ., & Ayhan, U. (2020). *Kovid-19 salgını ve sonrası devlet, demokrasi ve güvenlik*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- [38]. Özdemir, H. (2010). *Salgın hastalıklardan ölümler 1914-1918*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- [39]. Özlü, A., & Öztaş, D. (2020). Yeni corona pandemisi (covid-19) ile mücadelede geçmişten ders çıkartmak. *Ankara Medical Journal*, 2, 468-481.

- [40]. Özoral, B. (2020). Ortadoğu'da koronavirüs mücadelesinin politik ve ekonomik yansımalarının İran ve körfez ülkeleri üzerinden değerlendirilmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 19 (37), 1-13.
- [41]. Öztekin, A. (2003). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- [42]. Öztürk, R. (2020). Yeni normal dönemde salgın ile mücadele politikaları ve hazırlık çalışmaları, M. Şeker, A. Özer, C. Korkut içinde, *Küresel salgının anatomisi insan ve toplumun geleceği*, (s. 77-94). Ankara: TDV Yayın.
- [43]. Semsari, M. C., & Budak, S. (2020). Covid 19 pandemisi'nin İran'ın kentsel yaşamına etkisi: olağan alışveriş kentlerinden kriz kentlerine dönüşümün kısa hikâyesi. H. Karadal, M.N. Efe, M. Abubakar, K. Karadal içinde, *Proceedings books* (s. 689-702). Gorajde: Dilkur Akademi.
- [44]. Sezen, S. (2021). Çin Halk Cumhuriyeti'nin siyasal sistemi: sürekliliği koruyarak değişmek. A. M. Dünder, G. Kirilen içinde, *APAM Çin çalışmaları – I* (s. 1-30). Ankara: APAM Yayınları.
- [45]. Tunalı, Ç. B. (2020). Covid-19 pandemisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, D. Demirbaş, V. Bozkurt, S. Yorğun içinde, *Covid-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri* (s. 25-34). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- [46]. T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, (2020). Türkiye'nin koronavirüsle etkin mücadelesi (Yayıncı Sertifika No.45482). 17.09.2020 tarihinde https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/Turkiyenin_koronavirüsle_etkin_mucadelesi_compressed.pdf adresinden alındı.
- [47]. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ekonomik Modelleme ve Konjonktür Değerlendirme Müdürlüğü (2020). Dünya ekonomisindeki son gelişmeler bülteni (Ocak-Haziran). 20.09.2020 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/2020-Yılı-1.-ve-2.-Çeyrek-Dünya-Ekonomisinde-Son-Gelişmeler-Bülteni.pdf> adresinden alındı.
- [48]. Üstün, Ç., & Özçiftçi, S. (2020). Covid-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: bir değerlendirme çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25 (1), 142-153.
- [49]. Valiyeva, K. (2020). Covid-19 ile ulus devleti yeniden düşünmek. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 37 (Özel Ek), 390-403.
- [50]. Yamey, G., & Gonsalves, G. (2020). Donald Trump: a political determinant of covid-19. 21.06.2021 tarihinde <https://www.bmj.com/content/bmj/369/bmj.m1643.full.pdf> adresinden alındı.
- [51]. Yavuz, K. (2020). Covid-19 salgınının sosyal politikanın geleceği üzerine etkileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(45), 181-193.
- [52]. Yıldız, M., & Uzun, M.M. (2020). *Koronavirüsle mücadelede kriz yönetimi ve kamu politikası yapımı*. Ankara: SETA Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- [53]. Yolun, M. (2012). *İspanyol gribinin dünya ve Osmanlı devleti üzerindeki etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- [54]. Yorğun, S. (2020). Covid-19 salgınının sosyal politikalara etkileri, D. Demirbaş, V. Bozkurt, S. Yorğun içinde, *Covid-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri* (s. 99-113). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- [55]. Yücesan, B., & Özkan, Ö. (2020). covid-19 pandemi sürecinin sağlık yönetimi açısından değerlendirilmesi. *Eurasian Journal Of Health Sciences*, 3, 134-139.
- [56]. Zülfiyar, H., & Özmen, S. (2020). Covid-19 izolasyon sürecinde bireylerin sosyo-ekonomik özellik ve davranış ilişkileri, D. Demirbaş, V. Bozkurt, S. Yorğun içinde, *Covid-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri* (s. 251-262). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

İnternet Kaynakları

- [57]. <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi (20.11.2020).
- [58]. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Salgın> Erişim Tarihi (10.12.2020).
- [59]. <https://www.visualcapitalist.com/history-of-pandemics-deadliest/> Erişim Tarihi (11.01.2021).
- [60]. https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready?language=tr Erişim Tarihi (25.03.2021).
- [61]. [https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html#:~:text=Bir%20hastalığın%20veya%20enfeksiyon%20etkeninin,DSÖ\)%20tarafından%20pandemi%20ilan%20edilmiştir](https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html#:~:text=Bir%20hastalığın%20veya%20enfeksiyon%20etkeninin,DSÖ)%20tarafından%20pandemi%20ilan%20edilmiştir) Erişim Tarihi (25.05.2021).
- [62]. <https://www.worldometers.info/coronavirus/worldwide-graphs/> Erişim Tarihi (10.09.2021).
- [63]. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51614548> Erişim Tarihi (17.05.2021).
- [64]. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52200598> Erişim Tarihi (17.05.2021).
- [65]. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51864424> Erişim Tarihi (17.05.2021).
- [66]. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/bm-genel-sekreteri-guterres-kovid-19-salgin-2-dunya-savasindan-sonra-karsi-karsiya-kaldigimiz-en-zorlu-kriz-41483267> Erişim Tarihi (10.03.2021).
- [67]. <https://edition.cnn.com/world/live-news/coronavirus-pandemic-05-20-20-intl/index.html> Erişim Tarihi (16.10.2020).
- [68]. <https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?0c27fee5-e889-4803-9453-6f1a9444d638> Erişim Tarihi (09.01.2021).
- [69]. https://tr.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birleşik_Devletleri Erişim Tarihi (09.01.2021).
- [70]. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya> Erişim Tarihi (20.01.2021).
- [71]. <https://www.mfa.gov.tr/almanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi (20.01.2021).
- [72]. <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/themen/weitere-themen/-/1794652> Erişim Tarihi (20.01.2021).
- [73]. <https://www.dw.com/tr/merkel-durum-ciddi-sizler-ciddiye-alın/a-52830380> Erişim Tarihi (20.01.2021).
- [74]. <https://tr.wikipedia.org/wiki/İngiltere> Erişim Tarihi (14.02.2021).
- [75]. <https://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi (14.02.2021).
- [76]. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Çin> Erişim Tarihi (17.02.2021).
- [77]. https://web.archive.org/web/20110103035807/http://www.cfr.org/publication/14482/communist_party_of_china.html Erişim Tarihi (20.02.2021).
- [78]. <https://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi (20.02.2021).
- [79]. <https://www.dw.com/tr/koronavirüse-karşı-hangi-ülke-hangi-ekonomik-önlemi-aldı/a-52969655> Erişim Tarihi (22.02.2021).
- [80]. <https://tr.wikipedia.org/wiki/İran> Erişim Tarihi (03.03.2021).
- [81]. <https://hukukbook.com/iran-islam-cumhuriyeti-anayasasi/> Erişim Tarihi (03.03.2021).
- [82]. <https://www.mfa.gov.tr/iran-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi (03.03.2021).

- [83].<https://www.mfa.gov.tr/italya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi (06.03.2021).
- [84].<https://tr.wikipedia.org/wiki/İtalya> Erişim Tarihi (06.03.2021).
- [85].<https://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya> Erişim Tarihi (08.03.2021).
- [86].<https://www.mfa.gov.tr/rusya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi (08.03.2021).
- [87].<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> Erişim Tarihi (10.03.2021).
- [88]. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> Erişim Tarihi (07.02.2022)
- [89].<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiyenin-koronavirus-icin-aldigi-etkin-onlemler-466894.html> Erişim Tarihi (18.03.2021).
- [90].<https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html> Erişim Tarihi (20.03.2021).
- [91].<https://www.trthaber.com/haber/gundem/tbmm-baskani-sentop-turkiye-salgin-surecinde-158-ulkeye-yardim-gonderdi-585234.html> Erişim Tarihi (20.03.2021).
- [92].<https://www.ntv.com.tr/ara?q=corona#gsc.tab=0&gsc.q=corona&gsc.page=1> Erişim Tarihi (05.07.2021).
- [93].<https://tr.euronews.com/search?query=covid-19> Erişim Tarihi (07.07.2021).
- [94].<https://edition.cnn.com/search?q=covid-19> Erişim Tarihi (08.07.2021).
- [95].<https://covid19.who.int> Erişim Tarihi (10.07.2021).
- [96].<https://www.oecd.org/general/searchresults/?q=covid-19&cx=012432601748511391518:xzeadub0b0a&cof=FORID:11&ie=UTF-8> Erişim Tarihi (12.07.2021).
- [97].<https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus> Erişim Tarihi (12.07.2021).
- [98].<https://tr.wikipedia.org/wiki/COVID-19> Erişim Tarihi (10.05.2021).
- [99].<https://www.bbc.co.uk/search?q=covid-19> Erişim Tarihi (15.07.2021).
- [100].https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/Türkiyenin_koronavirüsle_etkin_mücadelesi_compressed.pdf Erişim Tarihi (22.02.2021).
- [101].<https://www.saglik.gov.tr/TR,11444/teskilat-semasi.html> Erişim Tarihi (02.01.2022).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı

Doğum Tarihi

E-mail

Telefon

Öğrenim Durumu

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Ön Lisans	İş Sağlığı ve Güvenliği	Atatürk Üniversitesi	2019
Lisans	Acil Yardım ve Afet Yönetim	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2019
Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi (Tezli)	Mersin Üniversitesi	2021